

VARPAS

Politikos, mokslo ir kultūros mėnesinis laikraštis.

Kaina metams—24 auks., pusei metų—12 auks., trims mėn.—6 auks. Atskiras numeris—3 auk. Amerikoje: met.—2 dol., pusei metų—1 dol.

Redakcijos ir administracijos adresas: Kaunas, Laisvės Aleja 34.

A. Rimka.

St. Seimas ir žemės reforma.

I.

Steigiamajam Seimui teks spręsti žemės reformos klausimai. Žinant, kad 98—99% visų bežemių ir mažažemių nori gauti žemės nuosavybėn išsimokėjimo sąlygomis arba už grynus pinigus ir tai, kad jie nori žemės gauti daug daugiau, negu žemės ūkiui tinkamos žemės yra *) kyla visa eilė klausimų, kuriuos sprendžiant teks rimtai susirūpinti, norint:

- 1) nesumažinti žemės ūkio produkcijos,
- 2) neapsunkinti perdaug valstybės išdo ir
- 3) bežemių ir mažažemių valstiečių reikalavimus patenkinti.

Žemės reforma, kuri visam laikui sumažintų žemės ūkio produkciją, būtų ne reforma, o reakcijos žingsnis. Bet stambieji dvarai, kaip rodo įvairūs tyrinėjimai, produktingumo atžvilgiu smulkiųjų žemės ūkių nepralenkia **). Delto pati žemės reforma, t. y. stambiųjų dvarų skaldymas ir skirstymas žemės reikalingiems bežemiams ir mažažemiams, ekonomijos — visuomenės ūkio atžvilgiu nėra ir negali būti žalingas, o yra socialiniu atžvilgiu — naudingas ir būtinai reikalingas. Bet klausimas, kaip pati reforma praveisti taip, kad žemės ūkio produkcija ir pereinamuoju laiku nesumažėtų.

Dalykas nėra lengvas. Kol dvaras stovi visas, tai ir menkai tepriziūrimas vis delto duoda šio tokio pelno. Visai kitaip, kada jis imamas skirstyti. Senasis savininkas juo jau nesirūpina, o naujasis dar nesusėja. Taip gali praeiti vieni, antri, o kartais ir daugiau metų. Ypač dabar, kada

*) Žemės Reformos Komisijos surinktomis statistikos žiniomis iš 275 valsčių, nori žemės 1,400 tūkst. deš. o dvaruose (ūkiuose nuo 100 deš. ir daugiau) žemės ūkyj naudojamą žemės tebėia tik 500 tūkst. deš.

***) Žiūr. „Varpo“ Nr. 1 ir 2 A. Klimo ir mano šiuo klausimu rašinius, taip pat mano rašinį „Stambūs, ir smulkūs žemės ūkis...“

visur trūksta ir arklių bei kitų gyvulių, ir žemės ūkio padargų bei mašinų, ir daug yra karo sunaikintų trobų—žemės apdirbimas ypač eis sunkiai. Valdžia čia daug pagelbėti negalės, nes ji taip pat neturi nei gyvulių, nei pinigų. Pati žemės reforma, t. y. dvarų žemės paėmimas, jų skaldymai ir skirstymas negalima bus padaryti nei vienas, nei dvejas metais, nes nėra nei tiek matininkų nei kitų darbuotojų, kurie tokį didelį sunkų ir painių darbą galėtų vienais-dvejais metais atlikti. Pagaliau ir patys bežemiai bei mažžemiai negalėtų visi vienu metu nei savo senųjų vietų palikti, nei naujų apimti, juo labiau jose ūmai įsigyventi. 500—700 tūkstančių dešimtinių apėiti, apžiūrėti išmatuoti, įvertinti, rūšimis ir gabalais suskirstyti, vėl išmatuoti,—paskui 100 tūkstančių žmonių šeimynų surašyti, išklausinėti, jų padėti iširti, visus prašymus ir skundus išklausinėti, atatinamus aktus sustatyti ir tt. ir tt.—Vis tai darbai nei dienomis, nei mėnesiais, nei venais metais n padaromi. O kur dar visoki pridedamieji darbai, kur trobų statymas, inventoriaus taisymas ir tt., nekalbant jau apie reikalingas lėšas. Jei per 15 metų mes suspėsime visą žemės reformą praveisti, tai padarysime milžinišką darbą, kokio ligi šiol nė viena valstybė padaryti neįstengė.

Bet penkiolika—n t ir dešimts metų yra perilgas laikas, kad būtų galima 500—700 tūkstančių dešimtinių žemės ūkyj naudojamos žemės plotą laikyti tinkamai neįdirbtą. Jei kas metai tik 100 tūks. dešimtinių laikyti neišnaudota, tai šalis turėtų apie 6 mil. pūdų javų mažiau, o skaitant pinigais šių dienų kainomis išeitų apie 180 mil. auksinų. Tokių nuostolių, • jie būtų daug didesni, mūsų kraštas ilgesnį laiką pakelti negalėtų. Delto ir apie žemės reformą kalbant reikia ieškoti kelių ir būdų, kurie perinamojo laiko nuostolius sumažintų (visai jų neprileisti negalės) ligi mažiausio skaičiaus. Kaip tai padaryti?

Beveik visos mūsų politikos partijos ir grupės, kurios pripažįsta žemės reformos reikala, siūlo štai kokį dalyką: *nustatyti privatinio valdymo vienam asmeniui maximum žemės valdymo normą, visą žemę, kuri tą normą viršytų, paimti į valstybinį žemės fondą ir išskirstyti ją bežemiams ir mažžemiams.* Maximum žemės valdymo norma siūloma įvairi—nuo 50—70 ligi 300—400 deš. Ir teorijoje visa tai neblogai atrodo. Bet praktikoje reikštų ne ką kita, kaip vienu metu paėmimą iš privatinųjų į valdžios išdo rankas apie 2 mil. deš., jų tarpe apie 500—700 tūkst. žemės ūkyje naudojamos žemės. Išskirstyti tą visą žemę bežemiams ir mažžemiams, kaip jau pirma matėme, vienais metais nieku būdu negalima ir tas darbas užsistėtų ne mažiau kaip 10—15 metų. Ar yra mūsų valstybė dabar tokioje padėtyje, kad vienu metu galėtų tas visas žemės paimti ir jas keliolika metų pati valdyti? Kur jos pinigai, padarai ir ypač reikalingi žmonės? Visi, kas tik arčiau ir giliau į dalyką pažiūri, tuojau pasako, kad negali. Jau praeitų metų praktika parodė, kad valdžios valdomieji žemės ūkio dvarai tik nuostolius duoda, kad valdžia nesugeba jos rankose esamų majoratinių dvarų tinkamai apdirbti ir kad dar dvarus, neturint tinkamų ūkvedžių, dar iš privatinųjų savininkų ir juos valdyti, ji neįstengia. Visa, ką valdžia dabar gali padaryti, tai paimti iš privatinųjų savininkų tiek žemės, kiek ji įstengia tuojau tais pačiais metais jos išskirstyti ir reikalingiems bežemiams bei mažžemiams išdalinti. Bet čia, bent šiais ir kitais metais, žemės ūkyje naudojamos žemės dešimtinių

skaičius negali viršyti ir neviršys 50 tūkst. deš. Kita visa žemė turėtų gulėti ir laukti savo eilės, kuri gal tik po keliolikos metų ateitų.

Sąmoningai versti valstybės valdžią imtis darbo, kurio ji atlikti negali, būtų neišmintinga ir pavojinga. Del to ir žemės reformos įstatymas turėtų būti taip išsprestas, kad valdžia ar įstaiga, kuri žemės reformą vykdins, turėtų laisvas rankas ir iš privatinių valdytojų galėtų imti tada ir tiek žemės, kiek kada jai reikalinga ir kiek ji gali išskirstyti bežemiams ir mažžemiams. Kitos visos žemės turėtų būti paliekamos, kol jų eilė ateis, po senovei senųjų valdytojų rankose, o kad neatimtų jiems noro ūkį gerinti, reikėtų jiems užtikrinti ir pelną, taip pat duoti garantijų, kad už įvestus pagerinimus, žemę nusavinant, bus atatinamai atlyginta.

Šitoks nusavinimo ir bežemių bei mažžemių žeme aprūpinimo kelias būtų dar tuo patogesnis, kad žemės reformą vykdomajai įstaigai būtų duota galimybės kiekvieno apylinkėję prisitaikinti prie vietos sąlygų. Taip, jei kur dvaras yra pavyzdinai ir žemės ūkio kultūros atžvilgiu apylinkės žmonėms naudingai vedamas, jis galėtų būti neliečiamas. O ten, kur, pavyzdžiui, yra mažžemių, kurių laukas prieina prie smulkesnio dvarelio, tai jis arba jo dalis galėtų būti paimta ir išskirstyta nesivaržant ypatingomis maximum žemės valdymo normomis, nes valstybei turėtų rūpėti ne normos, o žemės reforma taip prvesti, kad su mažiausia naujų išlaidų kuo didžiausią ir kuo geriausiomis sąlygomis bežemių ir mažžemių skaičių aprūpinti. Aiškus dalykas, kad turėtų būti nustatyta žemės ūkių valdymo minimum, kurio jau liesti nebūtų galima. Bei toksai minimum negali, susidėjusiomis aplinkybėmis, siekti šimtų dešimtinių, o turėtų būti skaitomas tik dešimtimis dešimtinių. Galimas daiktas, kad ligi minimumo bus imama tik atskirais atsitikimais ir tai dar ne taip greitai, bet negalima sutikti su žemės reformos komisijos didžiuma, kuri tą minimumą nustatė 120—200 deš. ir dar dvarininkui užtikrindama teisę reikalauti, kad išanksto būtų nurodyta, kuris žemės plotas bus jam paliekamas. Tokia žemės reforma būtų naudinga ne darbo žmonėms ir ne valstybei, o vieniems dvarininkams.

Čia reikia dar pabrėžti, kad kalbant apie žemės reformą reikia turėti omenyje ne vien bežemių ir mažžemių žeme aprūpinimą, bet ir visa žemės gerybių valdymo ir naudojimo reforma. Žemės reforma, kuri leistų vien žemės ūkyje naudojamą žemę, o paliktų dvarininkams miškus ar kitas natūralines žemės gėrybes (pav. durpynus, vandenį) būtų menka reforma. Be to, miškai, atvirieji vandenys ir žemės gelmių turtai yra tokios rūšies gėrybės, kurias valdžia jau ir dabar lengvai gali į savo rankas paimti ir krašto bei valstybės naudai valdyti. Del šių visų priežasčių pirmoji žemės reformos įstatymo dalis galėtų maždaug šitokia būti:

1. Visi miškai, taip pat po miškais buvusieji arba galintieji būti plotai, kiek jie žemės reformos įstatymu ar juo remiantis atatinkamų vyriausybės įstaigų išleistomis taisyklėmis nepaliekami savivaldybės ar visuomenės įstaigoms arba privatiems savininkams valdyti, yra nusavinami ir imami kaip valstybės turtas prižiūrėti ir valdyti Ž. Ū. ir V. T. ministerijos Miškų Departamento.

Nusavinamųjų miškų rūšis, plotus ir jų ribas, taip pat atskirų miškų nusavinimo laiką nustato Ž. Ū. ir V. T. ministerijos Miškų Departamentas atskiromis taisyklėmis.

2. Pelkės ir durpynai, kurie žemės reformos įstatymo Atatinkamomis taisyklėmis išėina iš privatiniams žmonėms užtikrintos neliečiamos maximum valdymo normos arba kurių valdymas ar naudojimas paliečia daugiau negu vieno žmogaus naudą ir reikalus, yra nusavinami ir imami kaip valstybės turtas prižiūrėti ir valdyti Ž. Ū. ir V. T. ministerijos, kuri leidžia Atatinkamas taisykles apie nusavinamųjų pelkių rūšis, vietą, jų ribas ir faktiną nusavinimo laiką.

3. Atvirieji vandenys ir didesnieji ežerai, kaip visos tautos ir valstybės vieša gėrybė, imami prižiūrėti ir valdyti pačios valstybės per Ž. Ū. ir V. T. ministeriją tomis pačiomis taisyklėmis, kaip miškai ir pelkės ir toliau valdomi susitarus su vandens kelių vadyba.

4. Bežemiams ir mažžemiams žeme aprūpinti gali būti imama arba nusavinama, neskaitant atsitikimų, pažymėtų 1, 2 ir 3, šios žemės arba žemės ūkiai:

- a) visos valdžios kabinetinės bei majoratinės žemės,
- b) neįgyventos buv. valstiečių banko žemės,
- c) žemės rusų kolonistų, kiek jų žemės valdymas yra priešingas pilietybės įstatymo § 5,
- d) žemės, kurios baudžiamųjų laikais arba vėliau iš valstiečių buvo atimtos ir priskirtos prie dvarų žemių,
- e) bažnytinės ir vienuolynų žemės, kurios viršiją normas, reikalingas prie jų esamiems nuolatiniams kunigams arba vienuoliams maitintis ir algos vietą atstoja,
- f) žemės ūkiai, kurie paveldėtini tolimesnių kaip antros eilės giminaičių,
- g) žemės, kurios karo laiku buvo įgytos žmonių, kurie ir žemės ūkiu kaip gyvenimo šaltiniu neužiėmė arba neužiėmė,
- h) dvarai, kurie per pastaruosius 20 metų daugiau dviejų kartų perkant parduodant, tai yra neskaitant paveldėjimo, mainė savo savininkus,
- i) žemės ir ūkiai, kur trijų metų bėgyje, skaitant nuo nusavinimo pareiškimo dienos, patys savininkai ar jų vaikai be svarbių priežasčių (del ligos, senatvės ar einant visuomenės uždėtas pareigas) neūkininkavo.
- j) žemės ir ūkiai, kurių dirbamos žemės plotas daugiau negu ketvirta dalis per apsilėidimą ar del nenoro dirbti dirvonais guli,
- k) žemės ir ūkiai kurių savininkai didesnę metų pusę be svarbių priežasčių (del ligos ar visuom. pareigų) savo ūkyje neįgyvena.
- l) žemės ir ūkiai, kurių savininkai laisvu noru žemės fondui parduoda arba vieton mokesnio atiduoda,
- m) visos kitos žemės, kurios nepriklauso nei vienai a—l rūšiai, bet kurios Atatinkamų ir žemės reformos įstatyme numatytų vyriausybės įstaigų gali būti pripažintos žemės reformos reikalui būtinomis.

6. Negali būti imamos šios žemės arba ūkiai:

- a) miestų arba miestelių savivaldybių žemės,
- b) mokyklų žemės,
- c) žemės, kuriomis naudojasi visuomenės labdarybės įstaigos (prie-
glaudos ir t. p.) savo reikalams,
- d) kooperacijų ir šiaip darbo bendrovių žemės, jeigu jų plotai ir nau-
dojimas sutinka su žemės reformos įstatymo nustatymu,

e) ūkiai ir žemės, kurios įstatymo keliu išskiriamos ir pažymimos neliečiamomis žemės ūkio kultūros reikalų atžvilgiu;

f) žemės ir ūkiai, mažesni kaip 50 ha valsčiuose arba 25 ha miestų srityje, jei įstatymo keliu nusprendžiama kas kita.

7. Valstybinis žemės fondas skaitosi paimta žemės ūkiai arba žemės tik tada, kada tam tikru raštu, paminint vietą ir žemės plotą, apie to ar kito žemės ūkio paėmimą atatinamų valdžios įstaigų viešai paskelbiama ir patsai raštas įteikiamas lig tol buvusiam valdytojui arba savininkui. Kol tokio rašto žemės savininkas arba šiaip teisėtas valdytojas nėra gavęs, tol jis skaitosi šeimininku ir laikomas atsakomu už visą tvarką ir ūkio pilnumą.

Šitokias teises turėdama valdžia ir žemės reformos vykdomoji įstaiga visumet turėtų liuosas rankas ir gana žemių žemės reformos reikalui, taip pat reforma būtų galima praveisti be žymesnio žemės ūkio produkcijos sumažėjimo net pereinamuojų laiku.

A. Klimas.

Susirinkimų teisės klausimas.

Seniau visoki susirinkimai arba šiaip žmonių susidraugavimai visoms valstybių valdžioms atrodė pavojingi. Ir tai lengvai suprantama, nes kiekvienas žmonių susidraugavimas žymiai padidina susidraugavusiųjų jėgas. Valstybės vyriausybė lengvai gali pašalinti atskirų žmonių pasipriešinimą, bet susivienijusieji žmonės gali drąsiau statyti vyriausybei reikalavimus. Juo toks susivienijimas yra stambesnis ir geriau organizuotas, juo jis daugiau gali reikalauti.

Kalbant apie susirinkimus reikia turėti galvoje du dalykus. Viena, susirinkimus šaukia nuolatinės organizacijos, kaip antai: visokios draugijos ir politinės partijos; antra, susirinkimus gali šaukti ir šiaip piliečiai, norėdami atlikti kurį nors laikiną uždavinį, kaip antai: protestui, džiaugsmui arba užuojautai išreikšti, atstovų rinkimams aiškinti ir t.t. Paprastai tokie susirinkimai vadinami mitingais, kur kiekvienas pilietis arba kiekviena visuomenės grupė gali pasakyti tai, kas jai tuo momentu rūpi, arba kas ją neramina bei gąsdina. Mitinguose įvairūs visuomenės reikalai svarstomi. Čia sužino, pamato ir išgirsta kalbant asmenis, norinčius būti išrinktiems į seimą; taip pat, kaip pavyzdžiui Anglijoje, parlamento atstovai duoda rinkikams savo darbų apyskaitą, o administracijos atstovai aiškina žmonėms apie valdžios įstaigų darbus. Tokiu būdu mitingas suartina valdžią su žmonėmis, ir dažnai sustiprina pasitikėjimą vienu kitais.

Susirinkimai gali būti vieši ir nevieši (kokios nors organizacijos narių susirinkimai). Vieši susirinkimai gali būti ore (po atyru dangumi) ir troboje, arba namuose.

Kai kurių valstybių konstitucijomis garantuojama laisvė tikrai tiems susirinkimams, kurie daromi troboje arba name ir kur nedalyvauja ginkluotų žmonių (Belgų, Rumunų, Graikų, Italų, Danų, Čili ir kt. konst.). Bet kitur nedaro skirtumo tarp susirinkimų ore, arba lauke, ir troboje (Kolumbijos, Venecuelos, Ekuadoro, Paragvajaus, Bolivijos, Perų konstitucijos). Argentinos konstitucija reikalauja, kad susirinkimo tikslas būtų naudingas (asociarse con fines utiles).

Mūsų, t. y. Lietuvos valstybės laikinosios konstitucijos pamatinių dėsnių § 27 sako: *garantuojama susirinkimų ir draugijų laisvė, jeigu tik tikslas ir vykdomieji įrankiai nėra priešingi Valstybės įstatymams: ginkluotų asmenų susirinkimai draudžiami*. Šitie konstitucijos dėsniai buvo Valstybės Tarybos priimti 1919 m. balandžio 4 d. Po 11 mėnesių, t. y. 1920 m. vasario 29 d. Lietuvos vyriausybės buvo išleistas tam tikras susirinkimams normuoti įstatymas. Šio įstatymo § 6 einant, susirinkimuose draudžiama dalyvauti ginkluotiems ir girtiems žmonėms. Viešuose susirinkimuose turi teisės būti milicijos atstovas (§ 7). Esančiam susirinkime milicijos atstovui pareikalavus, susirinkimas turi būti tuoju uždaromas ir dalyvaujantieji turi tuoju pasišalinti; nepaklausius, susirinkusieji gali būti pašalinami prievarta ir patraukiami tieson (§ 9). Bet milicijos atstovas, neteislingai uždariusis susirinkimą, gali būti susirinkimo vedėjų arba rengejų apskūstas taikos teisėjui (§ 13).

Dabar pažvelkime į istoriją, kad galėtume pamatyti, kaip kai kuriose vakarų Europos valstybėse įvyko susirinkimų laisvė. Paprastai, pirma įvyko asmenybės neliečiamybės garantija, paskui — spaudos laisvė ir vėliau susirinkimų bei susidraugavimų laisvė.

Anglų įstatymai, išleisti nuo 1795 ligi 1819 metų, skelbė esant negalimą svarstymą mitinguose kokių nors pakeitimų nustatytosios tvarkos srity. Tuo remdamasis, valdžios atstovas galėdavo uždrausti susirinkimą arba areštuoti oratorius ir išvaikyti visą susirinkimą arba mitingą, o neklausantiems piliečiams gresė didelė bausmė: tai buvo mirties bausmė pagal 1795 m. įstatymą, o pagal 1819 m. įstatymą — ištėrimas 7 metams. Buvo uždrausta dalyvauti mitinguose tiems žmonėms, kuri negyveno toj parapijoj, kur mitingas buvo daromas. Jei kuris nors namų šeimininkas leisdavo pas save padaryti viešą paskaitą arba pranešimą be valdžios leidimo, tad tokis žmogus buvo statomas greta paleistuvybės namų laikytojo. Pagaliau Anglijoj (t. y. nuo pereito šimtmečio), norint daryti susirinkimą, nereikėjo nei pranešti iš anksto policijai apie darysimą susirinkimą. Bet jei susirinkimas daromas lauke (ore) ir jame dalyvauja ne mažiau kaip 12 žmonių, tad valdžios atstovas, jei mato, kad toksai susirinkimas trikdo visuomenės ramybę, gali arba turi teisės pareikalauti išsiskirstyti. Tie, kurie neatsizvelgdami į uždraudimą pasilikti vietoje skaičiuje ne mažiau kaip 12 žmonių, smarkiai baudžiami. Jei ir mažesnis žmonių skaičius, pavyzdžiui, trys, susijungia, norėdami daryti kokį nors priešingą įstatymams žingsnį, tad toksai susijungimas laikomas taip pat nelegaliniu susirinkimu (unlawful assemblies). Tokio susirinkimo arba susijungimo dalininkai traukiami taip pat atsakomybėn. Tačiau šių laikų praktikos gyvenime šitie išleisti peraitame šimtmetyje įstatymai beveik visai nevartojami, nežiūrint į tai, kad naujų įstatymų šiam reikalui nebuvo išleista.

Normuoti susirinkimų laisvei ⁷ Anglijoj, galima sakyti, ir taisyklių nėra. Teisė susirinkimams daryti išvedama Anglijoj iš asmenybės neliečiamybės teisės, kitaip sakant — ki-kvienas gali eiti, kur nori, ir susieiti, su kuo nori, by tik nedarytų nieko priešinga nusistovėjusiai tvarkai. Kiekvienas gali kalbėti, ką nori, by tik jo žodžiai nebūtų šmeižtas. Susirinkimų arba mitingų tvarkos daboėjimas pavedamas patiems mitingo rengėjams. Tik 1908 m. gruodžio 19 d. buvo išleistas tam tikras įstatymas prieš mitingų ardymą. Šitą įstatymą buvo iššaukusios sufražistės, kurios kovodamos dėl politinių moters teisių dažnai stengdavosi visokios rūšies obstrukcijomis ardyti mitingus. Šitas įstatymas graso bausme kiekvienam, kas drįstų trikdyti viešo susirinkimo tvarką arba kurstytų kitus žmones pakenkti susirinkimo eigai.

Prancūzijoje susirinkimų laisvė įvyksta nuo 1881 m. birželio 30 d., nors jau anksčiau vyriausybės buvo pripažintas laisvas nuomonių bei minčių reiškimas. Lapkričio mėn. 1790 m. buvo paskelbta susirinkimų ir sąjungų laisvė, o jau nuo 1791 m. gegužės mėnesio prasideda šitos laisvės varžymai. Tačiau visokios sąjungos, būdamos persekiojamos, gyvavo ir toliau dėl to, kad vadinosi kitu vardu, t. y. kliūbais kurie vėliau jakobiniečiams įsigalėjus (1793 m. geg. 31 d.) tapo uoliais vyriausybės padėjėjais.

Nuo 1881 m. Prancūzijoje susirinkimui daryti nereikia prašyti leidimo. Bet reikia bent prieš 24 valandas pranešti apie būsimą susirinkimą atatinkamai valdžios įstaigai. Tas pranešimas turi būti pasirašytas bent dviejų žmonių, nustojusių pilietinių ir politinių teisių ir turinčių nuolatinę gyvenamą vietą toj apygardoj, kur norima daryti susirinkimas. Priešrenkamieji susirinkimai gali būti daromi ir prieš 2 valandį pranešus, o jei susirinkimas šaukiamas tą pačią dieną, kada eina rinkimai, tad valdžiai galima pranešti jau prasidėjus susirinkimui. Negalima susirinkimai daryti tokiose vietose, kur kliudytų žmonėms keliauti arba vaikščioti, būtent — gatvėse, keliuose, ir negali tęstis vėliau kaip 11 val. nakties. Kiekvienam mitinge arba susirinkime sudaromas biuras bent iš trijų žmonių, kuriems dedama atsakomybė už susirinkimo tvarką. Žymi garantija susirinkimų laisvei yra ta, kad policija negali taip lengvai uždaryti susirinkimą. Pagal 1881 m. įstatymą policija tegali įsimašyti tik tada, jei to reikalauja susirinkimo biuras arba, jei susirinkime būtų pavartota fizinė prievarta kokiems nors tikslams.

1907 m. kovo 28 d. susirinkimų įstatyme buvo padaryta pataisa, kuria remiantis susirinkimo rengėjai Prancūzijoje neprivalo iš anksto pranešti policijai apie šaukiamą susirinkimą. Nors tokis pranešimas daryti ir nesunku buvo, bet vis dėlto susirinkimo sušaukimas kartais būdavo negalimas, nes ypač darbininkų gyvenime dažnai iškyla tokių reikalų, kurių svarstymas negali būti atidėtas nė vienai valandai.

Vokietijoje, nežiūrint į 1849 metų konstitucijos paskelbimą, jog duodama draugijoms bei susirinkimams laisvė, buvo išleista 50-tais metais visa eilė įsakymų, varžančių susirinkimų laisvę. Tarp kitko 1878 metais buvo uždrausta socialdemokratams kurti savo organizacijas ir daryti susirinkimus ir, apskritai, visoms socialistinėms organizacijoms nieko negalima buvo veikti. Šitoki įstatymai gyvavo ligi 1890 metų. Po to šis dalykas kiek nukrypo į gerąją pusę. Reikėdavo iš anksto prašyti leidimo tik tiems susirinkimams arba mitingams, kurie buvo daromi lauke po atviru dangumi.

Jei susirinkimai šaukiami buvo troboje arba name, tad užtekdavo pranešti valdžios įstaigai bent prieš 24 valandas. Jei susirinkimas arba mitingas būdavo viešai publikai iš anksto skelbiamas, tad ir pranešimo nereikėdavo valdžiai daryti. Prieš didįjį karą Vokietijoje susirinkimų įstatyme buvo tas ypatingumas, kad susirinkimuose teisėdavo ginčus arba kalbas vesti tik vokiečių kalba, išskyrus tas vietas, kur gyveno daugiau per 60% nevokiečių. Be to, išėmimai buvo daromi priešrenkamiesiems susirinkimams ir tarptautiniams kongresams, kuriuose galėdavo kalbėti ir kitomis kalbomis.

Ispanijoje susirinkimų laisvė reguliuojama 1880 m. birželio 15 d. įstatymu. Šiuo įstatymu remiantis, viešasis susirinkimas vadinasi tas, kuriame dalyvauja daugiau kaip 20 žmonių. Susirinkimo rengėjai neturi teisės šaukti susirinkimo tame name, kur jie patys gyvena.

[domus susirinkimų teisės klausimas buvo Rusijoje. Petras Didysis, įvedęs policinės valstybės režimą, buvo išleides 1716 metais įsakymą, draudžiantį susirinkimus daryti. Tačiau rusų žmonės su nu papratimu mėgdavo daryti ir šaukti su igas bažnyčios (cerkvės) varpų skambinimu. Bet Katrė II, pripažindama tokius varpų skambinimus esant priešingus žmonių ramybei, uždraudė 1729 m šaukti žmones į sueigą varpų skambinimu, išskyrus tuos atsitikimus, kai ištinka gaisras, tvanas arba priešų įsiveržimas. Vėliau dar buvo įsakyta varpinyčių duris visada laikyti užrakintas, kad niekas be reikalo neskambintų ir nekurstytų žmonių.

Pagaliau 1906 metais buvo išleistas laikinas susirinkimų įstatymas, kuris jau davė šiek tiek laisvės. Tas įstatymas skyrė susirinkimus į dvi dalis: viešus ir neviešus (privatinius). Privatinių susirinkimų laisvė nebuvo aprėžta, bent taip atrodė iš pirmo pažiūrėjimo. Sakysime, jei privatiniame bute susirinkdavo keletas žmonių, kurių nors vienas būdavo nepažįstamas šimininkui, tad tokis susirinkimas jau buvo ne privatinis, bet viešas. Viešas susirinkimas vadinamas buvo ir toks, kur susirinkdavo nors ir pažįstami keli žmonės, bet ne privatiname bute, o kokiam nors kliūbe arba samdytam susirinkimo reikalui bute. Vieši susirinkimai buvo draudžiami šaukti viešbučiuose, restoranuose, visuomenės valgyklose, mokyklose ir tam panašiose įstaigose; jei ir buvo leidžiama kartais susirinkti aukščiau paminėtų įstaigų būstinėse, tad visa tai pareidavo nuo geros aukštųjų valdininkų malonės. Šitas uždraudimas labai daug kenkė susirinkimų laisvei, nes, kaip Vakarų Europos praktika parodė, patogiausia yra susirinkimai daryti viešbučiuje bei restoranų salėse, mokyklose ir t.t.

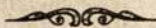
Norint padaryti viešą susirinkimą, reikėdavo Rusijoje raštu pranešti vietinės policijos viršininkui ne vėliau kaip prieš tris dienas. Jei susirinkimas buvo šaukiamas tokioj vietoj, kur nebuvo policijos valdžios atstovų, tad reikėdavo pranešti prieš septynias dienas.

Rusijos policijai buvo duota teisė uždaryti viešus susirinkimus, kurių tikslas arba uždavinys buvo prišingas kriminaliniams įstatymams, arba visuomenės dorai arba kurių sušaukimas gesė visuomenės ramybei bei tvarkai. Tokia teise naudodamasi policija visada galėdavo uždaryti tuos susirinkimus, kurie kuo nors nepatikdavo jai. Toliau, susirinkimo uždarymo priežastis galėjo būti ir tokia: jei susirinkime svarstomi tokie dalykai, kurie nebuvo pastatyti dienotvarkėj; jei esti kurstomos kalbos vienos gyventojų dalies prieš kitą; jei renkama aukos neturint tam tikro leidimo;

jei platinami nelegaliniai atsišaukimai arba sakomos kalbos, kurios drumstu visuomenės ramybę ir tvarką. Policijos atstovas, remdamasis tokiomis plačiomis teisėmis, galėdavo kiekvieną valandą pareikalauti uždaryti susirinkimą. Jei toks reikalavimas nebuvo pildomas, tad policijos atstovas susirinkimui uždaryti griebdavosi atatinamų priemonių. 1917 metais įvykus Rusijos revoliucijai, susirinkimų laisvė įgijo visiškos garantijos. Tik komunistams arba bolševikams įsigalėjus, susirinkimų laisvė neteko tos garantijos, nors bolševikai principo atžvilgiu ir pripažino susirinkimų pilną laisvę, bet tikrenybėje ėmė vartoti kuo didžiausias represijas prieš tuos, kurie susirinkimuose drįsdavo kritikuoti bolševikų taktiką ir mokslą; tokiu būdu be jokio pavojaus galėjo rinktis ir viešai kalbėti apie įvairius reikalus tiktai bolševikų ideol. gijos žmonės.

Atsižvelgiant dabar į Lietuvos susirinkimų įstatymą, išleistą š. m. vasario 21 d., reikia vis dėlto pasakyti, kad jis neduoda tinkamų garantijų susirinkimų laisvei. Remdamasis šių įstatymų § 10, milicijos atstovas gali uždaryti kiekvieną susirinkimą, kuris tik jam nepatinka. O nepatikti gali kad ir tada, jei milicijos atstovas išrastų, jog susirinkime kurstoma *viena gyventojų dalis sukilti prieš kitą*. Kad tą įstatymų § 10 milicija gali išnaudoti, užteks parodyti toksai pavyzdys. 1919 m. rudenį iš „Lietuvos Ūkininko“ cenzūra buvo išbraukusi tokį sakinį: „Neturėdama Pažangos partija mūsų žmonėse tinkamos paramos, savaim. turės ieškoti tos paramos švėtimuose žmonėse (gaivaluose)“. O tautos pažangos frakcijos narys J. Šernas per XV-os Lietuvos Valstybės Tarybos sesijos posėdį *) dėl to cenzūros išbraukto sakinio pasakė: „Cenzūros išbrauktos ištraukos parodo, kad ten kalbama ne tiek apie Pažangą, kiek norima sukurstyti vieną visuomenės dalį prieš kitą, o tokius dalykus ne tik baudžia, bet dėl jų ir į teismą traukia.“

Jei taip galvoja ir sako juristas J. Šernas, tad kas galima būtų pasakyti apie milicijos atstovus? Aišku, kad ir milicijos atstovas gali ir nekalčiausią kritiką palaikyti kurstyti vienos visuomenės dalies prieš kitą. Teisybė, susirinkimo rengėjai gali patraukti į teismą milicijos atstovą, uždariusį susirinkimą. Bet tai nėra jokia garantija susirinkimų laisvei, ir milicijos atstovo nubaudimas dar neįvykina to tikslo, kurį norėtų susirinkimas pasiekti.

A. Skela.

Lietuvos ūkio politikos klausimu.

I.

Mūsų žemės ūkio ekonominės galimybės.

Savo straipsnyje „Del finansų ministerio p. Galvanausko kalbos savi-valdybių suvažiavime“ (žiūr. „Darbo“ Nr. 25, 26 ir 27) aš buvau pabrėžęs, kad vienu pačių svarbiausių mūsų besikuriančios valstybės uždavinių bus

*) Žr. XV-oji Lietuvos Valstybės Tarybos sesija. Posėdžių protokolai: 1 ir 2.

sudaryti tinkamos sąlygos krašto ūkio sėkmingam plėtojimuisi, kad tokiu būdu kiltų žmonių gerovė ir kultūra. Būtina tai yra, sąmoningai ir aiškiai nustatyti Lietuvos ūkio politikos pagrindiniai dėsniai, jos vyriausios linijos.

Niekieno negali būti ginčijama, kad Lietuvos ūkio pamate glūdi pirmojo eilės žemės ūkis ir antrojo—miškas. Visos kitos ūkio šakos, nesurištos tiesioginai su šiomis dviem pagrindinėmis šakomis, neturi ir, matyti, ilgai dar neturės dargi ir antraeilės svarbos. Iš tikrųjų, Lietuva lig šiol ir dabartinių metų dar labiau, kaip prieš karą, beveik grynas ž. ūkio kraštas. Šodniaus gyventojai prieš karą sudarydavo pas mus lig 88% viso jos gyventojų skaičiaus, dabartinėse gi nepriklausomos laisvos nuo okupantų Lietuvos sienose gal ir visus 90%. O dar atsiminkime, kad mažesnių miestų nemaža gyventojų dalis yra tiesioginai surišta su žemės ūkiu. Ir prieš karą žemės ūkio ir miškų gaminiai (žalame ir apdirbtame pavidale) sudarydavo per 90% Lietuvos gamybos (produkcijos), dabar gi tas nuošimtis dar kiek padidėjo. Tuo būdu, kalbant apie mūsų ūkio politiką, būtina yra pirmučiausia aptarti ž. ūkio ir, kas beveik tas pats, kaimo reikalus, ir tik juos tinkamai aptarus ir to ūkio pagrindinius dėsnius išaiškinus, galima ataitinkaname su juo sąryšyje svarstyti ir spręsti kitų ūkio šakų reikalus. Priešingame atsitikime, t. y. sprendžiant įvairių kitų ūkio šakų reikalus, neišaiškinus ž. ūkio reikalų, mes rūpinsimės kuo norint, tik ne mūsų krašto, mūsų žmonių reikalais. Tai gali būti reikalai, sakysime, vakarų kapitalo arba įvairaus plauko Lietuvos biznierių ir vertelgų, bet ne Lietuvos; Lietuvai, dažniausiai, jie dargi bus žalingi, kesindamiesi iškreipti normalį, organingą jos ūkio plėtojimąsi.

Grįžkime prie ž. ūkio. Pažūrėkime, ką jis galėtų duoti mūsų kraštui jau artimoje ateityje, Lietuvai tinkamai susitvarkius.

Praštesniam išskaičiavimui imu Lietuvos plotą, lygų buvo. Kauno, Vilniaus ir Suvalkų gub-jų plotui. Tose 3 gub-se žemių be didesnių vandenų buvo skaitoma ¹⁾:

Gubernijos.	Visos žemės		D e š i m t i n i ū .				
	Verstų	Dešim.	Ariamos žemės	Pievų	Ganyklų	Miškų	Netinkamos žemės
Vilniaus . .	36.825, ³	3.836.100	1.660.000 ²⁾	390.940	576.513	908.647	300.000
Kauno . . .	35.315	3.678.698	1.722.972	480.228	672.331	557.623	245.544
Suvalkų . .	10.824, ³	1.082.104	6.400.004	106.893	64.271	201.614	69.318
I š v i s o .	82.964, ³	8.596.902	4.002.972	978.061	1.313.123	1.667.884	614.862

¹⁾ Sulig buv. Rusų Centr. Stat. Komiteto ir Iždo Palatos žinių.

²⁾ Rusų statist. žinios apie ariamo lauko plotą netikros.

Paskutiniais prieš didįjį karą metais vidutinis užsėlio plotas deš-se:

Gubernijos	J a v ū	Tas pats kartu su bulvėmis
Vilniaus	896.315	1.047.491
Kauno	903.392	1.023.323
Suvalkų	327.782	378.086
I s v i s o . . .	2.127.489	2.448.900

Kas dėl užsėlio ploto ir derliaus aukščio reikia laikyti omenyje, kad rusų statistikos paduodamieji skaičiai visumet būdavo mažesni kaip kokie jie iš tikrųjų. Kai dėl Lietuvos, tai aukščiau minėti skaičiai, kaip daugelio tų dalykų žinovų nurodoma, jie tikrenybėje būdavo didesni—*užsėlio plotas kokiais 5—10%, derlius 10—25%-iais.*

Vienos deš-ės derliaus aukštis (1909—1913 metais) pūduose:

Gubernijos	Ž i e m k e n č i ū		A vi ž ū	M i e ž i ū	Ž i r n i ū	L i n ū s ė m e n ū
	R u g i ū	K v i e č i ū				
Kauno	60—73	67—79	56—65	54—65	48—56	28
Suvalkų	70—75	78—82	65—68	74—82	67—68	44

Kaip matome iš pirmos lentelės, prieš karą 3 Lietuvos gub-se buvo skaitoma visos žemės 8.596,902 deš. (be didesnių vand. nų) ir tame skaičiuje—ariamos apie 4.100,000 deš., pievų—900,000 deš., ganyklų—1.320,000 deš., miško apie 1.670,000 deš., iš vadinamųjų netinkamųjų žemių (t. y. pelkių, smiltynų, vandenių krantų ir t.t.) apie 500,000 deš. Iš šitų netinkamųjų žemių dauguma melioracijos kelių gali virsti pievomis arba dirvomis, toliau iš vadinamųjų „ganiavų“ žymi dalis turės virsti ariama žeme, nes daugumoje jos tam tinka, tik reikalauja šiokių tokių pagerinimų. Einant žemės reformai ir ž. ūkiui kylant tam susidės ir patogios aplinkybės. Tokiomis sąlygomis po kokios 10—12 metų (t. y. 1930—33 metais) netinkamųjų žemių turėtų likti ne daugiau kaip 200,000 deš.—tai būtų ž. mės, kurių pagerinimas reikalauja didesnių išlaidų ir pastangų ir iš „ganiavų“ ganiavomis turėtų likti tiek pat ne daugiau 200,000 deš. Tuo būdu, jei skaitysime, kad ir 1930—3 metais pievų plotas liks toks pats, kaip dabar (be abejo pievų dalis bus išarta ir virs dirvomis, bet iš kitos pusės pelkių ir

ganiavų dalis virs šienaujamosiomis pievomis), t. y. 980,000 deš., iš miškų dabartinis plotas ne pamažes, tai rasime, kad tais metais ariamo lauko galės būti—8.600,000 deš. bendro ploto—(1.670.000 deš. miško+980,000 deš. šienauj. pievų+200,000 ganiavų+200,000 netinkamų žemių)=5.550.000 deš., arba apskritu skaičiumi $5\frac{1}{2}$ mil. deš.

1931—3 metais atskiroms javų ir kitų augalų rūšių grupėms galima imti, maž daug, tokį užsėlio nuošimtį, ¹⁾ skaitant nuo viso ariamo ploto: žiemkenčių javų—30%, avižų ir miežių—21%, ankštinių— $2\frac{1}{2}$ %, linų—4% bulvių—8%, šeriamųjų runkelių ir morkų etc.—2%, sėjamų žolių—20%, pūdymų— $12\frac{1}{2}$ %. Tuo būdu užsėlio deš.—se mes turėtume: žiemkenčių—1.650.000 deš., avižų ir miežių—1.155.000 d., ankštinių—137,500 d., linų—220.000 d., bulvių—440,000 d., š. r. runkelių, morkų ir kitų vaisiašaknių—110,000 d., sėjamų žolių (dobilų, motų ir kitų)—1.100,000 d. ir pūdymų 687,500 deš.

Zemės ūkio kultūrai kylant (iš veikiančių teigiamų faktorių paminėsiu čia šiuos: 1) geresnį mechaninį žemės išdirbimą, 2) geresnės sėklos vartojimą, 3) eilinį sėjimą, 4) mineralinių trąšų vartojimo prasiplatinimą, 5) didesnio skaičiaus (kylant gyvulių ūkiui) geriau sudoroto ir tinkamesnis gyvulių mėšlo vartojimas, 6) racionalingesnio vaismainingo įtaka ir t. t.) javų derliai turės žymiai pakilti. Prieš karą vakarų Lietuvoje mes turėjome vidutinius javų derlius nuo deš.—ės — žiemkenčių apie 80 p., vasarojaus apie 70 p., geresnius gi ūkiuose po 120—150 p. Matyti, nebus per daug drąsu, prileidus, kad po 10—12 metų, mūsų kraštui sėkmingai tvarkantis, vidutinius javų derlius mes turėsime — žiemkenčių po 100 p. nuo deš., avižų ir miežių po 90 p. ir ankštinių po 80 p.

Tat, grūgių ir kviečių turėtume—1.650.000 d. \times 100 = 165.000,000 p., avižų ir miežių 1.155,000 d. \times 90 = apie 104.000,000 d., o iš viso javų — varpinių apie 270.000,000 p. Skaitant kainomis prieš karą po 2 mr. pūdas, turime šio derliaus vertę = 540 000,000 m., o dabartinėmis kainomis po 400 mr. = 10.800,000,000 mr.

Ankštinių javų, skaitant po 80 p. nuo deš., turėtume — 137,500 d. \times 80 = 11.000,000 d., vertės prieškarinėmis kainomis apie 22.000,000 mr., dabartinėmis apie 440.000,000 mr.

Bulvių galėtume turėti — 440,000 d. \times 800 = 352.000,000 p., vertės prieškarinėmis kainomis apie 140.000,000 mr., dabartinėmis apie 2—3 milijardu markių. Linų sėmenų turėtume apie $6\frac{1}{2}$ mil. pūdų, vertės priešk. kainomis apie 10 mil. mr., dabartinėmis apie 400 mil. mr. L. pluoštų javų galėtume turėti apie 10.000,000 p. (skaitant po 45 p. nuo deš.), vertės

¹⁾ Rusų Centr. Komiteto žiniomis vidutiniškai per dešimtmetį (1901—1910 m.) užsėlis užimdavo apie 60% ariamo lauko ploto, o pūdymai, dirvonai ir sėjamos žolės (dobilai, motai ir kitos) apie 40%. Kadangi sutvarkius ž. ūkį dirvonų neturėtų būti, o tiek pat ir grynujų pūdymų skaičius turėtų pamažėti, tai bendrą užsėlio plotą 1913—3 metams aš linu trututį didesnį— $67\frac{1}{2}$ %. Kai dėl atskirų kultūrų, tai 1931—3 metams palyginant su periodu 1901—10 m., aš leidžiu šiuos keitimus: a) žiemkenčių javų užsėlį—44,4% vieton 46%, skaitant nuo bendro užsėlio ploto; b) bulvių—11,9% vieton 9,5% (kylant kultūrai šakniavaisių užsėlis didėja); c) vasarojaus, t. y. avižų miežių ir ankštinių—36% vieton 40 $\frac{1}{2}$ (pavasario metu, sodinant daugiau bulvių ir kitų šakniavaisių, mažiau laiko lieka vasarojaus sėjos darbams, tuo labiau, kad d) didinamos ir linų užsėlio plotas.

priešk. kainomis apie 100—120 mil. mr., dabartinėmis Klaipėdos kainomis apie — 8 milijardus mr., vasario ir kovo mėn. Prancūzijos ir Belgijos kainomis apie 20 milijardų markių. Runkelių ir morkvų turėtume apie 300.000.000 p., vetės prieškar. kainomis apie 50 mil. mr., dabartinėmis apie 900 milijonų mr.

Tuo būdu mes matome, kad neskaitant šiaudų, pelų, dobių etc., mūsų ž. ūkio gaminių vertė tariamais metais kainojant tą derlių vidutinėmis prieškarinėmis kainomis, būtų maž daug = 850.000.000 mr. o dabartinėmis kainomis, neskaitant linų pluoštų, apie 13—14.000.000.000 mr.

Turint aukščiau nurodytus derlius ir racionalingai suvartojant savo šiaudus, pelus, pakratas, šienus iš sėjamų žolių, iš natūralių pievų, tinkamai išnaudojant ganiavas, ir sušeriant gyvuliams visas savo sėlenas ¹⁾, žymią dalį avių ir bulvių, visus kitus šakniavaisius ir nedidelę kitų javų dalį, galima būtų išlaikyti (tuo klausimu autoriaus yra daryti tam-tikri smulkūs apskaitliavimai) šiuos naminių gyvulių skaičius: a) darbo arklių ²⁾ 870.000, priauglio — 230.000, iš viso 1.100.000; b) melžiamų karvių 1.250.000, priauglio 600—650.000, iš viso apie 1.900.000; c) kiaulių (skaitant ir paršus) lig 2—3.200.000 ir d) avių apie 1.000.000.

Norėdami palyginti, privedame nam gyvulių skaičių 3 Lietuvos gub-se prieš karą pagal rusų oficialią statistiką: a) arklių 760.000, b) galvijų 1.500.000, c) avių 1.060.000, bet turime atsiminti, kad tikrenybėje tie skaičiai buvo žymiai didesni. Kai dėl kiaulių skaičiaus, tai rusų statistika apie tai neturėjo nei apytikrų žinių ir rusų šaltiniuose šiuo klausimu parodomos žinios neturi jokios vertės.

Dabar, nekreipiant dėmesį į arklių ir avių ūkius, kaip mažiau produktingus (žiūr. Danų, Olandų ir kitų kraštų gyvulių ūkių tyrinėjimus), pabandykime išaiškinti sau, ką mums turėtų ir galėtų 1931—3 metais duoti galvijų ir kiaulių ūkiai.

1. Galvijų ūkis.

1.250.000 melž. karvių, vidutiniškai po 180 kibirų pieno ³⁾ per metus duos iš viso 225.000.000 kib. pieno, vertės prieškar. kainomis apie 200 mil. mr., dabartinėmis apie 4 milijardus mr.

1.150.000 veršelių (skaitant kasmet 100.000 bergždžių karvių), vertės priešk. kainomis apie 20 mil. mr., dabartinėmis apie 400 mil. mr., bet iš jų skerdziamų tik apie 800.000 vertės priešk. kain. apie 15 mil. mr., dabartinėmis apie 300 mil. mr., kiti gi auginami veislei.

¹⁾ Sėlenos ir išspaudos jokiū būdu neturėtų būti išvežamos užsienin.

²⁾ Tinkamai išnaudojant arklį jėgą, šio arklių skaičiaus pakaktų mūsų ž. ūkiui aukščiau nurodytose sąlygose ir, be to, atliktų kariuomenės ir miesto reikalams ligi 40.000 arklių.

³⁾ Mūsų vadinamos paprastos karvės vidutiniškai duoda mažiau pieno, bet tos pačios karvės racionalingai šeriamos, kaip parodė praktikos bandymai, duoda vidutiniškai po 150—100 kib. pieno per metus, geresnės gi ir po 250 kib. Tuo būdu skaitant, kad ligi 1931—3 m. karvės ne tik bus geriau šeriamos, bet šiek tiek bus pagerinta ir jų veislė, aš skaitau galimu tiems metams prileisti vidutinį pieningumą 1=180 kib. pieno per metus — žinoma, prie tos būtinos sąlygos, jei mes tvarkysimės, o ne irsimė.

Iš karvių ir apskritai suaugusių galvijų kasmet skiriama skersti ne mažiau kaip 200,000 galvų, vidutinio gyvo svorio ¹⁾ 25—30 p., vertės priešk. kainomis apie 40 mil. mr., dabartinėmis apie 700—800 mil. mr.

Reiškia galvijų ūkis brutto galėtų duoti 200 mil. + 15 m. 40 m. = 25 mil. prieškar. kainomis ir apie 4000 mil. + 300 m. + 700 m. = 5000 mil. mr. dabartinėmis kainomis.

2. Kiaulių ūkis.

Prie kiaulių skaičiaus = 3—3,2 mil. galvų, galima kasmet turėti skerdimui ligi 24.000,000 p. gyvo svorio, vertės prieškar. kainomis apie 350 mil. mr., dabartinėmis kokius 6 milijardus mr.

Kaip matome, galvijų ir kiaulis ūkiai galėtų duoti žalios medžiagos gaminių už sumą ligi 600 mil. mr., imant priešk. kainomis ir ligi 11 milijardų mr. dabartinėmis kainomis skaitant.

Tuo būdu mes matome, kad tinkamai tvarkant savo ž. ūkis, mes tik iš svarbiųjų ž. ūkio šakų (neimant domėn visos eilės ž. ūkio šakų, kaip antai: arklių, avių ir paukščių ūkių, žuvininkavimo, sodininkavimo daržininkavimo, bitininkavimo, vaistinių augalų kultūros, sėjamų žolių sėklos gaminių ir t. t.) galėtume turėti gaminių, vertės (žaliame pavidale) prieškarinėms kainomis apie 1500 milijonų mr., o dabartinėmis apie 35.000 milijonų mr.

Tai yra kelių ž. ūkio šakų tik žalios medžiagos gaminių vertė. Suprantama, kad ta vertė bus daug didesnė, jei ji liks tinkamai perdirbta. Atsižvelgiant gi į tos medžiagos vertės didumą žaliame pavidale, matome, kokia plati ir graži dirva atsiveria pramonės šakoms, kurios perdirbinės tą medžiagą.

Imkime vieną kitą pavyzdį.

1. Galvijų ūkis. Čia vienu iš svarbiausiųjų mūsų krašte bus pieno ūkis. Pienas, kaip toksai, suprantama, negalės būti parduodamas didesniame skaičiuje, ypač užsienin. Turės išsiplėtoti aukštesnių rūšių sviesto darymas ir kai kur sūrių darymas (dėl tam tikrų aplinkybių sūrių darymas Lietuvoje negalės kiek labiau prasiplėsti). Iš varškės ilgajiniui turės prasiplėsti kazeino gaminimas, kuris savo keliu galės būti apverčiamas daryti glianso popierai, nešlapamiems tapetams, dažams, vadinamiems „kitams“ ir klijams, linoleumui, apreturai ir t. t. Toliau reikės susirūpinti „Sanatogeno“ gaminiu, pieno miltelių ir t. t.

Gyvi galvijai užsienin visai neturėtų būti išvežami. Tik tuomet, jei kada nors mūsų krašte pakiltų vieslinių galvijų ūkis, galima būtų patenkinti savo krašto reikalus, gabenti užsienin daugiausia į Rytus ir gyvus galvijus, žinoma, veislinius, o ne paprastus. Bet lig tam laikui dar labai toli. Paprasti gi galvijai, skiriami išvežimui užsienin, turėtų būti skeržiami Lietuvoje. Tuomet užsienin eitų mėsa ir taukai, žaliame pavidale, arba, kas būtų geriau, apdirbtame (sakysime konservai, stearinos žvakės ir t. t.). Vadinamieji viduriai (širdys, kepenys, inkstai ir kiti), nesuvaruoti krašto

¹⁾ Vidutinis melž. karvės gyvas svoris tais metais galėtų, matyti, būti apie 22—26 p., bet autorius prileidžia, kad tuomet, kaip taisyklė, skiriami skersti galvijai, prieš parduosiant juos, bus siek tiek nupenėti ganyklose ar tvartuose.

viduj, turėtų būti taip pat peruirbti (livero dešros, konservai) į brangesnes pakes, lygiai kaip ir žarnos, kanopos, ragai, kaulai ir ypač oda.

Tuo būdu mes matome, kad sąrašyje su galvijų ūkiu mūsų krašte turėtų plėtotis pieninės, kazeino fabrikai, racionalingos skerdyklos, rūkinyčios, dešrų ir konsrvų dirbtuvės, klijų dirbtuvės, kaulų, miltų ir odų fabrikai, šaldyklos (kuriose laikoma mėsa, taukai, sviestas, kiaušiniai, žuvis vaisiai ir kiti lengvai gndamieji produktai ir t.t.).

Visos šios įmonės, ankštai surištos su galvijų ūkiu ir jo gaminiais gyvuojančios, iš savo pusės sudaro galvijų ūkiui sąlygas, reikalingas jo tolimesniam plėtojimuisi.

Kaip su galvijų ūkiu taip panašiai yra ir su kitomis gyvulių ūkio šakomis, kaip kiaulių ūkiu, avių, paukščių ir kitais.

2. Javų ūkis. Kiekvienam ūkininkui aišku, kad užsienin neturėtų būti išvežami grūdai, o tik miltai (jei, žinoma, javų atliktų), sėlenos gi turėtų likti krašte gyvulininkavimo reikalams. Toliau gyvulių ūkiui išsiplėtus, tai siog nedovanotina būtų, kad linų sėmenys būtų vežamos užsienin. Iš jų turėtų būti spaudžiamas aliejus, išspaudos gi (kalociai) būtų suvartojamos gyvulių ūkyje. Kad sėlenos ir išspaudos liktų krašte, labai svarbu ne tik gyvulininkavimo atžvilgiu, bet ir tiesioginai javų ūkio, nes išvežant svetur sėlenas ir išspaudas mūsų laukai nustotų daugybės mineralinių junginių, kurių tarpe taip reikalingo mūsų dirvoms fosforo junginių, o tas ilgaiuui labai skaudžiai atsileptų į laukų derlingumą.

Negalime mes šiuo reikalu eiti senosios Rusijos pėdomis, apie kurios „ūkio politika“ kartą vienas vokiečių ekonomistų pašiepdamas tarė į vieną rusą: „Pas jus rusus viskas atvirksčiai; vietoj vežti užsienin brangius gyvulininkavimo gaminius, jūs vežate mūsų gyvulininkavimo reikalams pigias sėlenas ir išspaudas, kenkdami savo laukų derlingumui. O kai dėl jūsų gyvulininkavimo, tai jei mes spręstume sulig išvežamų gaminių vėrtės, tai pas jus arklų ūkis yra tam, kad gamintų... uodegas ir karčius, galvijų ūkis — kad gamintų... odas, kanopas ir ragus, kiaulių ūkis — kad gamintų... šerus“. Mat, šerų iš Rusijos buvo išvežama už didesnę sumą, kaip kiaulienos ir lašinių ir t.t.

Tat mums turėtų būti aišku, kad mūsų malūnai turėtų sumalti visus mūsų grūdus, kad turi atsirasti pakankamai aliejaus spausuvių, kad galima būtų išspausti visas savo sėmenis.

Toliau mūsų krašte turi atsirasti elevatoriai, vaisių, daržovių ir bulvių džiovyklos, vaisių ir kitų produktų konservų dirbtuvės, vaisių vynu gamyklos, marmelado fabrikai ir kiti užvedimai apdirbti ž. ūkio žaliai medžiagai.

Pramonės reikalams, kaip žinoma, iš ž. ūkio gaminių ypač svarbios yra bulvės. Čia be spirito varyklų ir bulvių džiovyklų ilgaiuui turės atsirasti krakmolo ir dekstrinos fabrikai, ir sąryšyje su jais saldainių dirbtuvės.

Bulvių apdirbamosios pramonės svarbumą aiškiau sau prisistatysime, jei atkreipsime dėmę į skaičius, su kuriais, mūsų ūkiui kylant, mes čia galėtume turėti reikalo. Imkime vieną pavyzdį. Prie 440.000 deš. bulvių užsėlio (žiūr. aukščiau) ir 1000 p. bulvių derliaus nuč deš. (derlius anaipol ne aukštas), mes turėsime—440 mil. p. bulvių. Tik 20% arba 1/5 dalį to derliaus apvertus pramonės tikslams, mes turime tam reikalui 88 mil. p.

bulvių. Milijonui pūdų bulvių tuo ar kitu būdu perdirbti reikia gana stambios dirbtuvės, ir jei tik pusė bulvių būtų perdirbama stambiose dirbtuvėse-reikalinga būtų 44 tokios dirbtuvės.

Eikime toliau. Iš pūdo bulvių galima turėti 14—15 sv. dekstrinos (tai yra tirštai skysta medžiaga, dažniausiai šviesiai geltonos spalvos, limpanti, panaši į medų ir vartojama daugiausiai saldiniams dirbti ir įvairiems konditeriniams gaminiams). Jei iš anksčiau parodyto skaičiaus — 88 mil. p. bulvių, dekstrinai gaminti suvartotume $\frac{1}{4}$ to skaičiaus dalį arba 22 mil. p., tai dekstrinos turėtume apie 8 mil. pūdų, vertės prieškarinėmis kainomis apie 90—100 mil. mr., dabartinėmis ligi 2—3000 mil. mr. Suprantama, tokia pramonė staiga negali atsirasti, bet čia tik norėta parodyti, kokios galimybės (perspektyvos) mūsų krašte randasi pramonės šakoms, mintančioms ž. ūkio produktais.

Del vietos stokos nekalbėsiu nei apie kitas pramonės šakas, surištas su ž. ūkiu, nei apie miškų pramonę. Iš tų kelių pavyzdžių, kuriuos iliustracijos dėliai aš čia parodžiau, matyti, kiekvienam galėjo paaiškėti, kad pas mus Lietuvoje sveika, normalia ūkio politika pirmon eilėn turi rūpintis ž. ūkio reikalais, antron eilėn pramonės šakomis, tiesioginai dygstančiomis iš ž. ūkio. Kitos pramonės šakos nesurištos tiesioginai su žemės arba miško ūkiais yra pas mus tuo tarpu labai mažos svarbos. Neišrišus anų pirmųjų reikalų, apie pastaruosius nė kalbėti nereikėtų.

Kiekvienam, kas prie šio klausimo eina su atviromis akimis, pilnai aišku, kad ankštame organingame sąryšyje su reikalingų sąlygų mūsų ž. ūkio ir dygstančioms iš jo pramonės šakoms sėkmingam plėtojimuisi sudarymu, turi eiti ir prekybos bei finansų tvarkymas, t. y. visa mūsų ūkio politika. Visas socialinis bei ekonominis krašto tvarkymas pirm visa ko turi atsizvelgti į ž. ūkio reikalus, jei jis tikrai nori būti mūsų kraštui ir mūsų žmonėms naudingas ir reikalingas. Atsizvelgiant į ž. ūkio svarbumą, mūsų ūkio ir suderinta su juo mūsų finansų politika turi kreipti tinkamą dėmesį į žemės ūkio reikalų nešėją mūsų valstietį, kurio trisus ir pastangomis dabartiniu metu mūsų ž. ūkis, galima sakyti, tik ir gyvuoja. Tinkamai tenkinant valstiečio reikalus ir remiantis plačios liaudies gaminimu ir vartojimu mes sugebėsime uždėti tikrai tvirtus pagrindus mūsų ūkiui ir mūsų finansams ir visai mūsų valstybei.

Socialinės politikos pagrindai.

I. Visuomenė kaip socialinis organizmas.

§ 1. Žmogaus santykiai su visuomene bei visa žmonija.

Žmogus yra ir turi būti laikomas ne sau daiktu, bet tik dalimi arba nariu viso visuomenės organizmo. Žmogus — visuomenė — žmonija — tai trys vienas nuo kito neatskiriami dalykai. Mes negalime įsivaizduoti žmonijos be atskirų jos narių — žmonių.

Bet tarp žmonijos ir atskiro žmogaus yra dar visa eilė kitų tarpinių organizmų. Kaip pirštas yra dalis žmogaus kūno, taip ir žmogus yra dalis žmonijos. Bet pirštas, savo ruožtu, yra dalis dar kitos žmogaus kūno dalies, būtent — rankos ar kojos. Taip ir žmogus, būdamas žmonijos narys, yra dar mažesnio vieneto narys, būtent — visuomenės arba bendruomenės.

Visuomenė arba bendruomenė nėra dar joks aiškiai apibrėžtas dalykas. Jei mes kalbame apie visuomenės gyvenimą, tai paprastai suprantame visų žmonių gyvenimą, su nariais mes turime artimesnių ar tolimesnių santykių. Tokia pat prasme kalbame ir apie visuomenės nuomonę. Jei kas susilaiko nuo kokio nors elgesio, kad „visuomenė“ jį dėl to gali pasmerkti, — arba jei mes, norėdami savo tikslą pasiekti, stengiamės „visuomenės nuomonę“ savo pusėn palenkti, arba jei kitus gąsdiname visuomenės nuomonės teismu, — tai reiškia, kad mūsų asmeniniai ir gryni individualiai troškimai bei jų išpildymas viename ar kitame atsitikime paliečia ir kitų žmonių — visuomenės reikalus, nes kitaip — nereikėtų mums bijoti nei „visuomenės nuomonės“, nei jos „teismo“.

Bet visuomenė nei kaipo sąvoka, nei kaipo tam tikra žmonių grupė negali būti pastovi. Vienu atveju kalbėdami apie kokį nors elgesį ir visuomenės nuomonę, mes turime omenyje mažne viso pasaulio galvojančių žmonių nuomonę, o kitu — vien siaurą ratelį artimųjų arba net vien tik giminių. Pavyzdžiui, tokios Vokietijos arba Rusijos vyriausybių atstovai beveik visumet turėjo germanizatorinių arba rusifikatorinių tikslų ir jų tarpe beveik niekumet netrūko nė tokių, kurie žiauriausiomis priemonėmis pavergtąsias tautas gėdė išnaikinti. Labai dažnai jie turėjo tam pakankamai ir valios ir pajėgų. Tačiau jei to nedaryta, tai tik atsižvelgiant į „visuomenės nuomonę“, kuri šiuo atžvilgiu buvo ne kas kita, kaip viso pasaulio galvoją žmonės, jų organizacijos, spauda ir t.t. Kitu vėl atveju — jaunas, stiprus, bet išdykęs sodžiaus vaikiną dažnai netikusiai arba net ir nedorai patsielgtų santykiuose su silpnesniais už save, k. a. vaikais, seniais, moterimis; jis turi pakankamai jėgų, o proga dažnai tokia pasitaiko, kada nereikia bijoti nei teismo, nei keršto. Bet jis susilaiko atsimindamas vien, kad paskui „visi juoksis“ arba „visi apkalbės“. Ir čia jisai bijo taip pat „visuomenės“ arba jos „nuomonės“, nors vieno sodžiaus „visuomenės nuomo-

nės“ visai, rodos, negalima tolyginti su pasaulio tautų visuomenės nuomone. Bet esmės atžvilgiu mažo sodžiaus visuomenė yra lygi viso pasaulio visuomenei; skirtumas yra tik kiekybėje, o ne kokybėje.

Čia aiškiai yra matoma ypač viena „visuomenės“ ypatybė — jos galia turėti įtakos atskiriems vienetams. Toji visuomenės galia remiasi ne kuo kita, kaip tik bendruoju dėsniu, jog vieneto, individo, atskiro žmogaus nauda, gerovė ir laimė pareina nuo visos visuomenės laimės, naudos ir gerovės. Mes, būdami už kitus stipresni ir galingesni, savo pastangomis ir savo vieni naudos žiūrėdami galėtume daug ko pasiekti; bet mes labai dažnai priversti būname nuo savo sumanymų atsisakyti vien tik dėl to, kad jų įvykinimas surištą su kitų žmonių — visuomenės skriauda. Mums reikia kokio nors daikto, bet neturime iš ko įsitaisyti. Mes galėtume, regis, pasiimti nuo kito, kuris tokių daiktų turi daug arba pasivogti iš ko nors pinigų ir nusipirkti. Bet mes taip nedarome paprastai ne dėl to, kad bijotume bausmės, teismo ar neįtengtume taip padaryti — labai dažnai dalykai būna taip susidėję, kad bausmės arba pavojaus visai nebūna; bet dėlto, kad mes instinktingai susilaikome. O žinome, kad kiekvienas instinktas turi šakas pačioje prigimtyje, kuri vėl yra daugelio patyrimų vaisius — mūsų, mūsų tėvų ir tėvų tėvų. Ir šis socialinis arba visuomeninis instinktas yra taip pat mūsų gyvenimo patyrimo vaisius, objektingai imant, santykiuose su visuomene tik tokie mūsų elgesiai gali būti geri, kurie būtų mums patiems naudingi ir mums patiktų, jei kiti taip pat santykiuose su mumis taip pasielgtų, kaip mes su jais elgiamės. Taigi posakis: nedaryk kitam to, ko nenorėtum, kad kiti tau darytų — yra ne tik išmintingas, bet jame trumpai yra išreikšta tasai dėsnis, pagal kurį turėtų tvarkytis ir tvarkosi normalinis žmonių gyvenimas ir žmogaus bei visuomenės santykiai.

Bet žmogus savo gyvenime turi santykių ne tik su visuomene. Visuomenė yra per daug neaiškus ir per daug nepastovus dalykas, kad taip painūs mūsų gyvenimo reikalai galėtų būti tinkamai tos savaime neaiškios ir nepastovios visuomenės reguliuojami ir aprūpinami. Tuo labiau, kad mūsų gyvenimas yra pilnas konfliktų ir net regimų prieštaravimų. Pavyzdžiui, visuomenei būtų naudingiau, kad visi žmonės visumet sveiki būtų ir kad tik sveikas gentkartės auklėtų. Darant iš to nuoseklų išvedimą, reikėtų kad visi žmonės pildytų tam tikrus higienos reikalavimus, kad tuoktis turėtų teisės ir tuoktųsi tik sveiki, rinktiniai vyrai ir rinktinės moterys ir t.t. Bet čia pat mes jau susiduriame su priešgynybėmis. Nes tam tikrus higienos reikalavimus suprasti ir juos pildyti gali tik tam tikro išsilavinimo žmonės, be to dar jie visumet turi būti aprūpinti tam tikru medžiaginės rūšies ištekliumi, — o čia reikia tam tikro technikos išsiplėtojimo laipsnio ir t.t. Kaip tai padaryti, kuomet mes žinome, jog būva taip „sunkios galvos“ žmonių, kurie paprasčiausių higienos taisyklių nesupranta, jog yra taip vargingai gyvenančių žmonių, kad prispyrus juos pildyti higienos reikalavimus, jie neturėtų ko į burną įdėti; jog mūsų technika ir visa patirtis dažnai būna taip netobula, kad ir turint geriausių norų higienos reikalavimų išpildyti negalima (pav., ir dabar tebėra nemaža ligų, kurių nežinome nei tikrųjų priežasčių, nei radikalinių joms vaistų).

Arba vėl susituokimas. Kad ir kaip visuomenei būtų naudinga, kad tuoktųsi itin sveiki su sveikais ir jaunasias kartas augintų tik sveiki žmonės, bet atsimenant visą dabartinę žmonių padėtį ir jų prigimtį ir žinant, kad tokia ūmai iš aukšto antmesta ir priverčiama taisyklė tik padidintų vadinamus nelegalinius lyčių susinešimus bei prostituciją, — nenoromis turime sutikti su dabartine padėtimi ir tik pamažu, laipsniais stengtis ją gerinti ir tai ne prievarta.

Ir taip mes matome, kad taisyklės, kurių pildymas, pagal mums žinomas patyrimus ir teorijos išvadas, galėtų prisidėti prie visuomenės gerovės pakėlimo, įvestos neprieingtan gyveniman — vietoj laimės gali padaryti nelaimę ne tik atskiriems žmonėms, bet ir pačiai visuomenei. Kokia nauda bus visuomenei, jei visi žmonės gyvens šviesiuose butuose, sveikai rėdysis ir tt., bet neturės ko dorai pavalgyti? Kokia nauda bus visuomenei, jei visi žmonės turės daug laiko savo lavinimui pašvesti ir bus apsišvietę, jei deliai to būtinaisiais reikalais nebus atliekami? Kokia nauda visuomenei, jei legaliai tuoksis tik rinktiniai vyrai ir rinktinės moters, ir jie augins tik sveikus kūdikius, bet jei žmonių didžiuma nepažins jokios laimės iš šeimyninio gyvenimo, jei aplink žydės ištvirkimas ir t.t.?

Čia mes matome, kad dėsnis, kuris, apskritai imant, yra teisingas ir visuomenei naudingas, gali tai pačiai visuomenei būti labai žalingas, jei mes norėsimė pritaikinti prie kiekvieno atskiro atsitikimo. Didžiausio skaičiaus didžiausia atskirų žmonių laimė bei gerovė drauge visumet padaro didžiausią laimę bei gerovę visuomenei; bet didžiausia visuomenės gerovė ne visumet paverčia atskirus žmones laimingais. O tai dėl to, kad atskirų žmonių reikalai, apskritai imant, yra permenki, kad galėtų visuomenės reikalų viršinę pasiekti. Atskiras žmogus visuomenėje, paprastai, tik tuomet įtakos gali turėti ir savo reikšmę duoti pajusti, kuomet jis tai daro su kitais sau maž daug lygiais žmonėmis išvien, arba didesniame skaičiuje, arba kuomet jis plačioje žmonių visuomenėje apsfrenka per siaurą, taip sakant, savo artimųjų visuomenėlę. Pavyzdžiui, vieno žmogaus balso net ir mažo kaimo gyventojai nedaug tapaisys, bet visai kitaip į tą balsą pažiūrės, jei žinos arba matys, kad už jo stovi visa šeimyna ar visi giminės. Vieno sodžiaus gyventojų balso visoje valstybėje visai nežymu, bet to paties sodžiaus balso visai rimtai turi prisiklausyti seniūnija arba ir valsčius. Jei ištinka kokia nepaprasta laimė ar nelaimė vieną žmogų arba vienos apylinkės gyventojus, tai viso pasaulio visuomenė nė nesužino, tuo tarpu netikėta laimė ar nelaimė didesnio krašto ar valstybės gyventojų sujūdina visą žmonių.

Atskiro žmogaus santykiai su visuomene geriausia matyti konfliktų metu. Jei susipyksta ir susimuša du sodžiaus vaikinai, tai pakalba to sodžiaus gyventojai ir pabaigta. Bet daug plačiau paplinta garsas, jei kartais, susipeša dviejų sodžių ar dviejų parapijų jaunimas apskritai, — nes nuo to ir nukentčia daug daugiau pašalinių žmonių. Dar labiau garsas paplinta, jei sukyla žmonės prieš valdžią ar kt. visoje apylinkėje, visoje apygardoje. Tuomet tai sužino ir atjaučia visa valstybė ir net jos kaimynai. O kuomet karas iškyla tarp dviejų valstybių, tai jaučia ir žino apie tai visas pasaulis, nors ir nelygiai. Pavyzdžiui, Amerikos karas su Portugalija anais metais

Europoje nedaug ką teinteresavo, lygiai kaip Italijos karas su Turkija Amerikos žmonėms mažai terūpėjo. Daug daugiau visų protus sujudino rusų-japonų karas, taip pat 1912—13 metų karas Balkanuose. O Europos karo metu viso pasaulio žmonių akys buvo atkreiptos į karo laukus, ir kiekviena žinia iš ten būdavo gaudyte gaudoma. Del ko taip atsitinka? Del to, kad su atskirais žmonėmis, su atskiromis apylinkėmis, su atskiromis valstybėmis ne visi žmonės turi santykių, ne visų reikalai ten paliečiami, tuo tarpu su dabartine Europa susipyne visos žmonijos ir beveik visų žmonių reikalai.

Tuo būdu mes matome, kad žmogaus santykiai su visuomene ir žmonija remiasi ne ypatingais, bet bendrais jų reikalais bei reikalavimais, k. a. maistas, apsidengimas ir apskritai visa tai, kas vadinama bendra laime, bendra gerove. Tiems savo bendriems reikalams žmonės organizuojasi taip pat sulig bendraisiais reikalavimais, kurie visur pirmiausia aprėžiami gyvenamąja vieta ir susisiekimo bendromis priemonėmis, iš kurių vėl svarbiausios — naturaliniai ir dirbtiniai keliai ir žmonių vartojamoji kalba. Žodžiu, pirmiausia žmonės organizuojasi į šeimynas (artimiausi ir tiesiausi santykiai), gimines, bendroves ar komunas (valsčius ir t.t.), pagaliau valstybes (kurios vienu svarbiausiųjų ryšių yra bendroji kalba) arba tautas ir valstybių bei tautų sąjungas. Tuo būdu ir menkiausias žmogus randa sau prideramą vietą ir įvertinimą, randa dirvą ir sąlygų, kur bendrus savo reikalus jis gali aprūpinti išvien ir bendrai su kitais, kuo jis jaučiasi ir yra lygus visiems kitiems žmonėms.

§ 2. Visuomenės grupės bei klasės ir svarbiausios jų žymės.

Žmogaus ir visuomenės gyvenime yra reikalų ir dalykų, kurie, apskritai imant, priklauso ir yra bendri visiems žmonėms, visai žmonijai. Tokie visiems žmonėms bendri reikalai yra: valgis, gėrimas, butas, savęs išlaikymo instinktas, instinktas arba noras daugiau sužinoti ir t.t. Bet kadangi žemės paviršius nėra vienodas ir nuolatiniai bei tiesioginiai santykiai „visų su visais“ nėra galimi, — nes įvairiose vietose žmonės gyvendami skiriasi savo kalba, būdu, papročiais, reikalavimais ir t.t., be to dar negali del tolumo ir kt. nuolat susieiti, — tai ir šiems bendriesiems reikalams rūpinti žmonės savaime spiečiasi į mažesnes ar didesnes grupes, k. a. šeimynas, sodžius, valsčius ir apskritis, apygardas; toliau tautas arba valstybes ir valstybių ar tautų sąjungas. Šitos visos grupės ir sudaro tai, ką mes vadiname visuomene (žiūr. § 1).

Bet be šitų visuomeninių grupių, kurios rišasi bendriems savo reikalams tenkinti, kiekvienoje normaliai išsiplėtojusioje visuomenėje — valstybės, tautos, apygardos ir t.t., — yra dar tokių grupių, kurios skiriasi nuo visuomeninių grupių tuo, kad pasižymi ir visą laiką atskirai laikosi savo ypatingiems reikalams rūpinti. Pavyzdžiui, dvarininkai, valstiečiai, kunigai, samdininkai ir kt. vis tai atskiros grupės, bet jau ne visuomeninės, k. a. apskrities ar valstybės gyventojai, nes joms priklauso tik tam tikra apskrities, valstybės, tautos gyventojų dalis, kuri, savo keliu, vėl gali būti sutinkama kituose kraštuose, kitose valstybėse, kitose tautose. Šias grupes mes galime vadinti visuomenės grupėmis.

Visuomenės grupės paprastai vadinama luomais ir klasėmis. Tai du žodžiai, šiandien jau įgiję beveik vieną ir tą pačią prasmę. Nes luomas savo tikrą reikšmę ir turinį turėjo tik seniau, kol žmonės savo piliečių teisių atžvilgiu buvo nelygūs, arba šiandien tose valstybėse, kur visų žmonių lygybės prieš įstatymus dar nėra. Kol kunigas, dvarininkas, pirklys ar kt. už tuos pačius nusižengimus teismo baudžiamas vienaip, o ūkininkas, amatininkas, samdininkas — kitaip, tol galima kalbėti apie kunigų, dvarininkų, pirklių, ūkininkų, amatininkų, samdininkų luomus. Bet kaip tik visi tie žmonės prieš įstatymus sulyginti ir politikos bei visuomenės gyvenime turi vienodų teisių — tuoju jų grynai luominė ypatybė prapuola ir liekasi vien ekonominė grupė arba klasė. Net ir kunigų luomas šiandien vis labiau virsta grynai ekonomine grupe, t. y. klase, nors savo padėtimi kunigija, rodos, turėtų priklausyti visoms klasėms ir pasilikti tiksliai luomu.

Bet kaip visuomenės žmonių grupės nepasitenkina naturalinėmis vien geografijos principu paremtomis organizacijomis ir šalia komunalinių bei valstybinių organizacijų turi dar tikybinės, tautinės ir kt., kad tuo galėtų geriau savo reikalavimus bei troškimus patenkinti, taip ir luomai bei klasės organizuojasi į sektas, partijas ir kt. Kaip tik kokios nors vietos žmonės pajunta reikalą tolimesniu savo gyvenimu iš anksto rūpintis ir pagal tam tikrą — geriausią ir naudingiausią planą jį tvarkyti, tuoj jie iš savo tarpo išskiria arba iš šalies paprašo tam tikrus žmones, kurie viską turi vesti ir jų bendruosius reikalus rūpinti. Tuoju atsiranda geografijos bei etnografijos pamatais paremtos organizacijos (valsčiai, parapijos, valstybės), jų vyriausybės ir t.t.

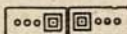
Mes tuomet juos jau galime vadinti susipratusiais žmonėmis, susipratusiais piliečiais, susipratusiais tautiečiais ir t.t. Lygiai tą pat reiškia ir partijų bei amato draugijų atsiradimas. Kaip amato (profesinė) draugija, taip ir partija visumet yra mažiau ar daugiau klasinė organizacija ir jos esimas reiškia tik tai, kad tam tikrame luome arba klasėj jau atsirado žmonių, kurie aiškiai supranta savo bei savo draugų padėtį ir sątykius su kitomis visuomenės grupėmis ir pasiriję yra ateities gyvenimą samoningai tvarkyti — ir tai taip, kad patiems būtų kuo didžiausia nauda. Berods, yra politikos partijų ir grynai luominių organizacijų, kurios savo veikimo programa apima beveik visas ir visų žmonių gyvenimo sritis. Bet šitas reiškinys, kur jis įvyksta, rodo tik tai, kad to luomo ar klasės atstovai jau pergyveno sektantizmo gadynę, kad jie jau spėjo suprasti visą gyvenimo bei jo tvarkos painumą ir pamatyti, kad nors kiekvienas luomas arba klasė turi savo ypatingų ir net kitiems priešingų reikalų, bet kad jų racionalis ir tikras patenkinimas yra galimas tik sąryšyje su bendroju žmonių kultūros bei technikos tobulėjimu. Tačiau net ir tokiai idealingai „viską apimančiai“ politikos partijai arčiau prisiziūrėję mes pamatysime, kad šalia jos programos platumo, racionalumo ir nuoseklumo, vis dėlto ji turi gana daug žymių, kurios išduoda ją esant luominę arba klasinę organizaciją — nors ir ne visai siaura prasme (pavyzdžiui, keletas savo ekonomine padėtimi artimų luomų ar klasių gali turėti tik vieną politikos partiją, k. a. visi tie, kurie gyvena tik iš savo darbo, nors patsai darbas nevienodas — ūkių, fabričių darbininkai, mažražemiai arba svetimų darbininkų nesamda ūkininkai, smulkieji amatininkai ir t.t.). Berods, būna organizacijų, kurios nubrėžę

keletą bendrų obalsių, nudažytų gadynės žymėmis, vadina save visų žmonių arba visos tautos politikos partijomis. Bet tai yra arba visuomeninės, nieko bendra su ekonominiais žmonių reikalais neturinčios organizacijos — maždaug tos pat rūšies, kaip ir grynai kultūrinės arba tikišinės draugijos, arba tik sektos, kurių atstovai į viską žiūri labai paviršium ir už tos dienos nieko daugiau nemato.

Šiaip ar taip, bet mums šiandien jau yra visai aišku, kad luomai arba klases bei jų organizacijos yra visai kitokios rūšies visuomenės grupės, ne tautinės, valstybinės ar komunalinės žmonių bendrovės. Pastarosios dera tam, kad geriau aprūpintų ir patenkintų tuos reikalavimus, kurie tos vietos visiems žmonėms yra bendri, tuo tarpu kaip luominės arba klasinės organizacijos dera ypatingiems, tik tam tikrai žmonių grupei prideramiems reikalams bendrai aprūpinti. Į sodžius, apskritis, valstybes iš vienos pusės ir į šeimynas, gimines, tautas, rases iš kitos — žmones suriša tai, kas jiems yra bendra, kas juos vienija, tuo tarpu kaip į luomus bei klases iš vienos pusės ir į partijas bei sektas iš kitos — žmones suriša tai, kas juos nuo kitų skiria.

Ir čia mes matome ypatingą žmonijos ir visuomenės gyvenimo žymę — kaip iš vienos pusės visi žmonės spiečiasi krūvon, rodos, norėdami padaryti vieną viso pasaulio bendrą šeimyną, ir kaip vėl iš kitos pusės skirstosi į šalis ne tik pagal gyvenamąsias vietas, ne tik pagal valstybes ir tautas, ne tik pagal rases, gimines ir šeimynas, bet dar ir tos pačios valstybės bei tautos, tos pačios vietos, net tos pačios giminės bei šeimos žmonės skirstosi pagal luomus, klases, jų partijas ir t.t. Turi tat būti kokios nors tokio reiškinio priežastys arba veiksniai, kurie žmones prie to pasiskirstymo arba diferenciacijos veda.

(Bus daugiau).

Moksleivių skyrius.

Aušrininkų suvažiavimas.

Balandžio 7, 8, ir 9 d. įvykusioji Aušrininkų Konferencija svarstė šiuos klausimus:

- 1) Pranešimai iš vietų.
- 2) Rusijos Aušrininkų Centro Vykdomasai komitetas ir jo likvidacija.
- 3) „Aušrinės“ Redakcijos atstovo pranešimas.
- 4) Aušrininkų pasaulėžiūros ir lavinimosi reikalai.
- 5) Aušrininkai ir darbo jaunimas.
- 6) Aušrininkų veikimas jaunesniųjų moksleivių tarpe.
- 7) Aušrininkai ir mokyklų tarybos.
- 8) Aušrininkų organizacijoms įstatų projekto pateikimas.
- 9) Aušrininkų organo „Aušrinės“ leidimas.
- 10) Piniginiai aušrininkų reikalai.
- 11) Aušrininkų centrinio organo rinkimai.

Aušrininkų suvažiavimo pirmuoju ir vienu įdomiausių dienotvarkės svarstymo dalykų tai buvo pranešimai iš vietų.

Pranešimai buvo atstovų daromi nuo įvairių mokyklų iš įvairių vietų, būtent: Kauno, Vilkaviškio, Kupiškio, Naumiesčio, Raseinių, Šiaulių, Panevėžio, Rokiškio, Biržų, Mariampolės, Jurbarko, Kybartų, Šakių, Kalvarijos (Mariampolės apskr.), Telsių ir kitų Lietuvos vietų. Be to buvo pranešimas ir iš Berlyno draugų veikimo.

Visuose pranešimuose matyti didelis draugų energingumas ir veiklumas. Tik visiems laisvos socialistinės minties vystymosi apsirėškimas, daug nuoskaudų ir trukdymų stengiasi daryti kai kurie mokytojai, o ypač kapelionai. Išskyrus Mariampolės realinę ir Rokiškio gimnazijas, kur susirinkę vieni geriausiųjų pedagogų gerai suprantą savo uždavinį, ir mokyklose esti tokia tvarka, kurios pavyzdžiu privalėtų siekti ir kitos mokyklos, kitose mokyklose arba gimnazijose (Raseinių, Kauno, Mariampolės valstybinė Vilkaviškio ir visur kitur) priespauda ir persekiojimas aušrininkų pasiekė aukščiausio laipsnio. Daugelyje vietų dargi mokytojų tarybų posėdžiuose būna svarstomi klausimai, kaip daryti: ar palikti ar išvaryti iš mokyklos atsiradusius „bedievius“ aušrininkus (Raseiniuose ir kitur).

Aušrininkų konferencija, apsvarsčiusi tą klausimą ir matydama, kad tokia padėtis yra tiesiog nepakenčiama, ir neleistina, ateityje nutarė griežčiausių priemonių prieš tokį mokytojų elgimąsi ir išnešė tokią rezoliuciją:

Aušrininkų Konferencija, išklausiusi draugų (ių) pranešimų apie vietos kuopų gyvavimo sąlygas ir konstatavus,

1) kad be Mariampolės Realės ir Rokiškio gimnazijų visose viešpatauja mokytojų, o ypač kapelionų didžiausias socialistinės moksleivijos persekiojimas;

2) kad tuo metu, kai visose mokyklose laisvai leidžiamos reakcinės ateitininkų organizacijos ir jos visokeriopa remiamos, o aušrininkų organizuotė trukdoma ir verčiama veikti slapta, nutarė:

1) griežčiausiai protestuoti prieš tokį žemą pedagogų naudojimą pavestojų jiems visuomenės pasitikėjimo,

2) kviesti draugus (es) neatsižvelgiant visų tų laikinųjų sunkių apystovų vardan šviesiosios ateities drąsiai toliau tęsti savo idėjos darbą, ir

3) prašyti draugų (ių) daromasias skriaudas ir persekiojimus per savo organą „Aušrinę“ kelti aikštėn.

II.

Aušrininkų Konferencija, išklausiusi buvusiojo Rusijos Aušrininkų Centro Vykdomojo Komiteto nario pranešimą ir apsvarsčiusi tai, nutarė buvusius to Komiteto žinioje turtus perduoti naujam Aušrininkų konferencijoj išrinktajam organui.

Trečiajame konferencijos posėdyje buvo svarstomas svarbiausias dienotvarkės punktas, būtent: „Aušrininkų pasaulėžiūros ir lavinimosi reikalai“. Šis klausimas buvo įdomiausias. Jis sukėlė labai daug įdomių ir gilių minčių ir karštų ginčų. Čia pasirodė, kad atstovų tarpe esą dviejų krypnių. Vieni laikėsi nustatymo, kad Aušrininkų pasaulėžiūros dėsniai liktųsi tie patys, kurie buvo atspausiti 1917 m. „Aušrinės“ 1 numr., paliekant be jokių

atmainų socializmo-demokratizmo principą su nurodymu, kad prie socializmo tvarkos tegalima eiti demokratizmo keliu.

Kiti gi išrodinėdami, kad paskutiniųjų metų ir dienų pasauliniai įvykiai neatsaką pirmųjų išitikrinimams, nes prie socializmo tvarkos, kaip gyvenimas rodo, galima esą eiti ne vien demokratizmo, bet ir greitesniu, būtent revoliucijos keliu. Užtatai demokratizmą kaip ne pasaulėžiūros dėsni, bet grynai taktikos klausimą principuose negalima palikti, o reikią laikyti esant a t v i r a .

Mariampoliečių dalis, kaip iniciatoriai, patiekė ir naują principų projekta, kurie analogingi 1917 m. principams: tik kiek plačiau ir giliau apibūdinti ir kuriuose neminima apie demokratizmą. Plačiai išsiaiškinus tuo klausimu ir turint omenyje, kad Aušrininkų organizacija nėra kokia nors politinė partija, o tik tam tikslui tikros pakraipos lavinimosi organizacija ir kad subūrus apie save didesnes eiles draugų su įsivyravusia reakcija, didžiama balsų buvo nutarta demokratizmo dėsni, kaip taktikinį klausimą palikti esant a t v i r a . Be to pačią principų redakciją prisilaikant 1917 m. „Aušrinės“ I num., pavesta nustatyti Aušrininkų centriniam organui. Aušrininkų centriniam organui taip pat pavesta pagaminti brošiūrą su plačiu aušrininkų pasaulėžiūros išdėstymu. Lavinimosi reikalu priimta sekama rezoliucija.

„Dvasiniam asmens aprūpinimui reikalinga laintis visose mokslo ir meno šakose. Pastatę socializmą tikslu ir nutarę jo siekti, turime ieškoti tų kelių, kurie greičiausiu laiku privestų prie socializmo tvarkos.

Šitai turėdami omenyje, Aušrininkų konferencijojej apsvarstę lavinimosi klausimą ir atsižvelgdami į didžiausią reikalingos Aušrininkams literatūros lietuvių kalboje trūkumą ir sunkumą naudotis literatūra kitomis kalbomis, nutarė:

1) a) Artimiausiam ir greičiausiam to trūkumo pašalinimui, reikia, su turimomis kiekvieno aušrininko dabar žiniomis, eiti į darbo klasę, darbo žmones ir, vartoję jų tarpe kultūrinį darbą, domėtis jų gyvenimu: sekti jų dabartinę padėtį, tos padėties supratimą, jų troškimus ir,

b) pastebėjus tam tikrus gyvenimo apsireiškimus, duoti juos kritikos minčiai, referuojant ir svarstant tai kuopelėse ir

c) praleidus per tokį kriterijų, tais klausimais rašyti didesnių ar mažesnių rašinių.

2) Versti reikalingiausius Aušrininkams iš kitų kalbų raštus, sekti kas išversta ir verčiama kitų, organizuoti tų raštų vertimą ir spausdinimą.

3) Organizuoti knygynus vietose ir prie Centrinio organo kilnojamąjį.

Aušrininkai, kaip socialistinio jaunimo organizacija, pasitenkinti veikimu vien moksleivių tarpe negali. Aušrininkų organizacija pasistačiusi savo pasaulėžvalgos pagrindan tokius kilnius siekimus, kaip socializmas, veikdama vien tik moksleivijos tarpe būtų nenuosekli. Socialistinei moksleivijai aušrininkams — savo idėjas reikia plėsti tarp visos Lietuvos darbo jaunimo. Ir kaip tik šioj srityj socialistinė moksleivija, kaip daugiau už miestą ir so-džiaus darbo masių jaunimą įgijusi teoretinių ir kitų žinių, gali pagelbėti darbo jaunimui organizuotis, varyti jų eilėse kultūrinį darbą“.

Aušrininkų Konferencija, turėdama visą tai omenyje, ėmėsi rimto to klausimo svarstymo ir penktuoju savo dienotvarkės punktu išnešė tokį nusprendimą:

„Aušrininkų konferencija, išklausiusi Aušrininkų pranešimo, darbo klases jaunimo reikalu manydama:

1) kad nuo pačios jaunimo vystymosi pakraipos priklauso ir patsai žmonijos progresas ir

2) kad Aušrininkams, kaipo socialistinei moksleivijai, negalima apsirėžti vien tik savimi, o reikia stengtis, kad Aušrininkų idėjos plėtūsi, ir ne tik moksleiviją, bet ir visą jaunimą augintų toj dvasioj, nutarė:

1) kviesti draugus (es) nepasitenkinti veikimu vien savo tarpe, o kreipti didelės domės į visą krašto jaunimą, padedant organizuotis socialistinėms jaunimo kuopoms;

2) tam reikalu sistematuoti ir turėti artimų ryšių su socialistinėmis jaunimo organizacijomis. Aušrininkų centriniam organui patariama užmegzti artimų ryšių su naujai įsikūrusia Lietuvos socialistinės jaunuomenės „Draugo“ sąjunga. Kad jaunuolis išaugtų stipriu kūnu ir dvasia ir energijos pilnu žmogumi, negalima jo minties ir sielos vystymosi varžyti įvairiais prietaisais bei kitokiomis atgyvanusiomis priemonėmis. Reikia jam duoti laisvai augti, reikia jau iš mažens jį pratinti prie savarankiškumo. Pedagogingiau į tą klausimą reikėtų žiūrėti vidurinių mokyklų mokytojams, kur mokosi jau suaugęs jaunimas. Bet, deja, dar šiame 20 amžiuje mūsų vidurinėse mokyklose dar toli gražu ne taip. Dar pas mus ir dabar beveik visose mokyklose, išskyrus tik, vieną kitą, moksleivis laikomas „avigalviu“, neturintį teisės reikšti savo nuomonių. Na, o jei kas nors panašaus apsirėškia iš moksleivio pusės, tad didžiausi skandalai kyla. Toliau, mūsų besimokinančiajai jaunuomenei tokioj atmosferoj augti per trošku. Reikalingas naujos jaunimo auklėjimo formos. Reikalinga duoti ir jiems žmogaus ir piliečio teisus. Reikalinga ir jiems savo interesais rūpintis; o tai dabar numatoma leidžiant moksleiviams mokyklų sienose kurti savo ne tai profesines organizacijas, būtent moksleivių Komitetus ir Tarybas. Tos moksleivių Tarybos ar Komitetai, kaip mes matom (Mariampolė) kaip tik ir duoda progos apsirėškėti ir vystytis intelektualiniams moksleivių gabumams. Be to atatinkamai pastačius tą klausimą, ir tas toks pedagogijos atžvilgiu negeistinas skirtumas tarp moksleivio ir mokytojo nyks ir pats auklėjimo ir švietimo reikalas eis nesulyginamai sparčiau.

Aušrininkų Konferencija atkreipusi rimtos domės į tą klausimą, išnešė tokią rezoliuciją:

„Aušrininkų Konferencija, apsvarsėusi klausimą del Moksleivių Tarybų, nutarė del geresnio švietimo ir auklėjimosi šioje moksleiviai turi dirbti bendrai su mokytojais. Tuo tikslu reikalinga organizuoti Moksleivių Tarybas, kurios turėdamos savo atstovus Mokytojų Tarybose, ir priešingai, tą darbą galės tinkamai atlikti.

Aušrininkai kiek galėdami palaikys moksleivių tarybas mintimi ir darbu. Ten, kur Aušrininkas turės įtakos, jie organizuos Moksleivių Tarybas.“

Daugelyje mokyklų yra po kelioliką aušrininkų, bet nesant įpratusių organizacijinį darbą, o ypač tai atsiliepia tenai, kur yra jaunesniųjų draugų, kas pareina nuo mokyklos klasių pilnumo, negali įsteigti savo orga-

nizacijos. Norint tokiems draugams ateiti pagalbom, konferencija išdirbo smulkių organizacijų įstatų projektą, kurio galutina redakcija ir papildymas pavesta padaryti centriniam organui.

Toks įstatų projektas, kaip pumatomą, galės draugams keliamais klausimais duoti progos tartis ir kurti organizacijų.

Tokia didelė organizacija, kaip Aušrininkų, be savo spausdinamojo organo neįmanoma. Aušrininkams savo įdejas reikalinga skelbti viešai ir plačiai, kad kiekvienas moksleivis ir įdomaujas tuo reikalu galėtų sudaryti sau tikrą vaizdą, kas tie aušrininkai yra ir ko jie siekia. Taip pat ir patiems aušrininkams svarbu turėti vietos sulig savo noru svarstyti savo reikalus, spręsti įvairius pasaulėžiūros bei kitus klausimus.

Tokio organo leidimas reikalauja daug pastangų, energijos ir lėšų. Noro ir medžiagos visumet atsiranda, bet ypač šiuo momentu daug nenaudos teikia tai lėšų trūkumas. Aušrininkams nėr kitokių šaltinių, kaip kad dešiniojo jaunimo organizacijoms. Atsižūrint į visus šiuos keblumus, Aušrininkų Konferencija nutarė dėti didžiausių pastangų palaikyti savo organui, kad jis kaip galint geriau atvaizdintų aušrininkų veikimą ir kad kaip galint regulingiau būtų galima išleisti. Visais tais reikalais pirmojoje eilėje pavesta rūpintis aušrininkų centriniam organui.

Visiems aušrininkų konfer. nutarimams gyveniman vykdyti, vesti visų aušrininkų reikalams ir organizacijai atstovauti išrenkamas centrinis organas iš 5 narių, kuris vadinasi „Aušrininkų Centro Komitetas.“

Iš tų trijų dienų įtempto darbo, iš to didelis domėjimosi ir pasiryžimo tęsti toliau idejinis laisvosios socialistinės minties darbas, matyti, kad tam jaunimui kelio jau nieks nebepastos, kad jo siekimų įvykinimas jau nebe už kalnu.

Aušrininkų konferencijos darbai, jos nutarimai ir iškeltosios mintys padidins draugų organizavimosi darbą ir, neatsižvelgiant į visokias klerikalų ir kitų persekiojimus ir priespaudas, sustiprins mūsų idejinį darbą!

Tai tiek bendrais bruožais iš Aušrininkų konferencijos darbų.

J. Vaitiškietis.

Aukštosios vokiečių agronomijos mokyklos.

Prieš karą dauguma moksleivių lankė rusų aukštąsias mokyklas, žinių apie jas kiekvienas baigiantis vidurinę mokyklą laisvai galėdavo rasti ar tam tikruose vadovėliuose ar šiaip iš vyresniųjų draugų patirdavo. Po karo padėtis pakitėjo: rusų aukštosios mokyklos mums nepasiekiamos; teko ieškoti mokslo šaltinių Vakarų Europoje; tik maža dalis moksleivių susispietė apie Kauno Aukštuosius Kursus. Bet ir šie, kas tik pajėgia, stengiasi kitur išvažiuoti, nes kuriami tokiu nenormaliu metų Aukšt. Kursai negali paten-

kinti daugelio moksleivių. Del nepaprasto vokiečių markės kurso kritimo, tik kai kurie laimingieji gali važiuoti į Šveicariją, Daniją ir kt., dauguma važiuojančiųjų gauna tenkintis Vokietija. Todėl moksleiviai labai gauda žinias apie vokiečių aukštąsias mokyklas. Ligi šiol mūsų spaudoje tuo klausimu man nieko neteko skaityti. Šiuo tarpu mėginasi dalį tos spragos užkinti, suteikęs pluoštelį žinių, kur ir kaip Vokietijoje galima mokytis agronomijos.

Dažniausiai agronomijos mokslas ten rišamas su universitetais. Agronomijos (Landwirtschaft) skyriai yra šiuose Prūsijos universitetuose: Breslau, Göttingen, Halle a/s, Kiel, Königsberg.*) Berlyne, be to, yra specialinė ūkio mokykla—Landwirtschaftliche Hochschule. Visų šitų mokyklų mokslo sutvarkymas mažai kuo vienas nuo kito tesiskiria. Nėra per daug didelio skirtumo tarp Landwirtschaftliche Hochschule, iš vienos pusės, ir agronomijos mokslų skyrių prie universitetų, iš antros pusės. Nereikia manyti, kad universitetuose agronomija taip jau menkai pastatyta, kaip Rusijos mokyklose. Vokiečių agronomijos skyriai prie universitetų tai yra tikri ūkio institutai, kurie turi atitinkamų laboratorijų, meteorologijos stočių, bandymams laukų, laiko bandyti įvairių veislių gyvulių ir t.t. Sakysime, ne vienas tvirtina, kad ūkio skyrius Halle's universitete daugeliu atžvilgių yra geresnis, kaip specialinė ūkio mokykla—Landwirtschaftliche Hochschule (Berlin). Vokiečiai taupo mokslo pajėgas ir pinigų, todėl nelabai mėgsta kurti specialines mokyklas. Universitetuose, sakysime, studentas agronomas klausia chemijos, fizikos, zoologijos bendrai su medikais, chemikais, zoologais; ekonomijos mokslus bendrai su ekonomistais, juristais ir kt. Specialinėse mokyklose taiti sunkiau įvykdoma, nors taip pat dažnai specialinių mokyklų studentai siunčiami tam tikrų dalykų klausyti į universitetus.

Visų paminėtų universitetų ūkio skyriuose ir Landwirtschaftliche Hochschule mokslas skiriamas į dvi dalis: pagrindinius gamtos mokslus ir specialinius. Visiems būtini šie pagrindiniai: Chemie, Physik, Botanik einschliesslich Pflanzenphysiologie, Zoologie und Tierphysiologie ir Mineralogie und Geologie. Jie dalijami į smulkesnes dalis ir ne visuose universitetuose vienodai. Pavyzdžiui, Halle's universitete jie padalinti į II dalykų (Zoologie Tierphysiologie į Einführung in die Zoologie ir Vererbungs und Variationslehre; Chemie į Anorganische Experimentalchemie ir Organische Experimentalchemie ir t.t.

Specialiniai agronomijos mokslai ne taip vienodai visuose Prūsų mokyklose dėstomi. Ministerijos išleistas taisyklės mini šiuos specialinius dalykus: Ackerbaulehre, Tierzuchtlehre, Betriebslehre ir Volkswirtschaftlehre. Tuo tarpu Halle's universitete jie visai kitaip sutvarkyti. Ten randame: 1) Tier-Anatomie und Physiologie (padalinta į du skyrius); 2) Nationalökonomie (Allgemeine Volkswirtschaftlehre, Volkswirtschaftspolitik, Finanzwissenschaft); 3) Landwirtschaftlehre (išviso 10 dalykų, kaip antai: Allgemeine

*) Yra, suprantama, ir kitose vokietijos valstybėse, kaip pav. Saksuose (Leipzig), Bavarijoj (München) ir t.t. Apie šias mokyklas aš neminėsiu, tik pastebėsiu, kad dažnai mokslo sutvarkymas jose labai žymiai skiriasi nuo Prūsijos mokyklų.

Ackerbaulehre, Spezielle Pflanzenbaulehre, Allgemeine Tierzuchtlehre, Pflanzenkrankheiten und tierische Schädlinge ir kt. Visus kvotimus studentas išklauses toje mokykloje, mažiausia 6 semestrus, gali laikyti kartu (bet taip retai kas tedaro), arba, išspradžių laikyti pagrindinius gamtos mokslus (Vorprüfung), vėliau-specialius (Schlussprüfung). Prieš įžengiamuosius kvotimus kiekvienas turi studijuoti bent du semestru, prieš galutinius (Schlussprüfung) bent 4 semestrus. Iš iso, tokiu būdu, mokslas tęsiasi 6 semestrus, arba 3 metus.

Bet tokis diplomai, bent vokiečiui, jokių teisių neduoda. Kiekvienas turi specializuotis (jei nori būti agronomu ar mokytoju) tam tikroje ūkio srityje ir be paminėtų visiems būtinų bendrų dalykų susipažinti su jo pasirinkta agronomijos mokslo šaka. Halle's universsitete galima specializuotis: gyvulininkystėj, augalų auginime, cukraus išdirbime, ūkio kooperacijoj, pienininkystėj ir kiek hidrotechnikoj*). Berlyn'o Landwirtschaftliche Hochschule yra dar geodezijos (matininkavimo) skyrius. Specializuotis galima tu pačių 6 semestrų metu, galima ilgiau pasilikti.

Noriu dar pasakyti porą žodžių apskritai apie Vokietijos mokyklas. Tenka išgirsti apie jas įvairiausių nuomonių: vieni jas labai aukštai stato, kiti laiko esant niekam tikusias. Mano supratimu, ir vieni ir antri apsirinka. Vokietijos mokyklose agronomijos mokslas vargu ar aukščiau stovi, kaip prieš karą Maskvos Petrovsko-Razumovskaja Akademija arba atitinkamuose skyriuose kai kurių politechnikumų, bet nepalyginti aukščiau kaip Rusų universitetų agronomijos skyriuose arba kitose mažiau žymiose mokyklose. Niekam tikusiomis vokiečių mokyklas gali laikyti tik žmonės, kurie jų nesuprato (o jas greit suprasti nelengva), ar visai nerimti. Kaip Vokietijoj, taip ir kitur viskas daugiausia pareina nuo paties studijuojančio: jei žmogus atvažiuos ne mokslo pasisemti, bet popieriukui, diplomui ganti, ir tenkinsis repetitorium'ais, gali ir būdamas profanu baigti mokslą. Bet norintieji gauti mokslo žinių, jų ras kur pakankamai pasisemti. Mokslo atmosfera, be abejonės, Vokietijoj sveikesnė, kaip Rusijoj.

Kaip ir kam duoti prašymas, rasį, daugumas žino. Prašymas apie priėmimą adresuojamas arba Vok. Švietimo ministeriui arba direktoriui. Jį reikia išsiųsti bent 6 savaitėmis prieš semestro pradžią. Vasaros semestras oficialinai prasideda apie vidurį balandžio; žiemos — gale spalio m. Karui pasibaigus, įvedė gryžusiems iš kariuomenės, vadinamą Zwischensemester, todėl abu semestrai sutrumpinti, ir žiemos semestras prasideda nebe spalio, bet sausio vidury. Stojantiems imasi tarpininkauti mūsų Švietimo ministerija ir Lietuvos Pasiuntinybė Vokietijoje, bet girdečiau, kad pirmutinė dažnai labai ilgai pas save laiko dokumentus ir sutrukdo, nepadeda reikalui. Prie prašymo reikia pridėti atestatus, metrikai, liudymas apie politinę ištikimybę (kartais jo nereikalauja), pasižadėjimas tėvų ar kokios įstaigos, kad apsiima duoti yažiuojančiam mokytiš lėšų ir curriculum vitae. Visi dokumentai turi būti išversti į vokiečių kalbą, o

*) Norint arčiau susipažinti su šia šaka, reikia stoti į atitinkamas technikos mokyklas.

vertimai paliudyti notaro ar kurios įstaigos. Jei kieno nors atestatas likęs Rusijoje, laikinai įmatrikuliuoja ir pridėjus paliudymą kokios nors žymesnės įstaigos (pav. Švietimo Ministerijos), kad tasaj žmogus tikrai baigęs vidurinę mokyklą.

Dar keletą žodžių dėl gyvenimo brangumo. Vokietijoje bemažko viskas pigiau, kaip Lietuvoje. Provincijose miestuose galima mėnesį išgyventi už 400 markių, Berlyne— už 500 markių, skaitant mokesnį už mokslą ir knygas, tik reikia kiek atsivežti savo maisto. Bet tatai nėra taip sunku. Apsivilkimas dabar ir Vokietijoje labai pabrango, betgi kiek pigesnis kaip Lietuvoje.

Kitą kartą pasistengsiu suteikti žinių apie Vokiečių girininkavimo mokyklas.

Halle a/s.

J. Krikščiuonas.

P. S. Jei kam patiektų žinių nepakaktų, gali kreiptis į mane per „Varpo“ redakciją. Stengsiuos atsakyti į bendrus klausimus per laikraštį, o į smulkesnius laišku.

J. K.

Lazdynų Pelėda.

Įš miego pabudus.

Jokūbas miegojo.

Jokūbas buvo kareivis, tikriau sakant—tebėra ligi šiol kareivis, nes jis nėra miręs, o tik miega. Miega,—nors rudens vakaro pusbrėkšmoje visai atrodo miręs: guli augštieninkas, be kepurės, galvą atmetęs; per baltą kaktą siauras kraujo čiurkšlys sunkdamos užsikepė ant kairiojo skruosto ir gelsvo ūso, iš pusiau praverų lūpų matyti dvi eilios sveikų, baltų dantų.

Jokūbas guli tyrame lauke, suartame nepaprastai giliomis vagomis; guli vienas, visiškoje ramybėje.

Taip: kareivis atrodo miręs, o jis vien tik miega.

Nakties tamsa apsiatė lauką, apkasus ir visą apylinkę, lyg kalūnu pridengdama miegantį kareivį.

Yra sakoma, jog merdėjimo agonijoje kartais žmogus atgyvena praeitojo gyvenimo nuotikius, jei tai tiesa. Tai kareivis netolimas buvo mirčiai, nes kaip tik svajojo jis kūdikystę močiutės globoje, paskui jaunystę gimtoje šalyje.

Jokūbas savo trobelėje. Baigia pirmąjį savo veikalą: naują plūgą. Apdailins jį ir tuoj nuveš prie kalvio, o ryt į lauką eis. Tėvas šypso, močiutė pakiaša sūrio skiltele. Bet jam nėra laiko valgyti, kur tai! Pirmiau reikia užbaigti, išdailinti.... Tuo tarpu ataneša popierį iš valsčiaus....

Tėtulis lūdnai kinkuoja žilą galvą. . . močiutė graudžiai verkia. . . „Turi į kariuomenę eiti, sūnaiti,—sako. . . Reikia eiti!—Ir tapo Jokūbas kareiviu, nors močiutė taip graudžiai verkė ir ant Dievo grumojo, led ją tėtulis benumalšino. . .

Kariuomenėje keistų dalykų mokina. Kam? Kodėl? Jokūbas to nesu-
prato, protai nustojo.

— Taip reikia!—kartojo jam dažnai. Taigi mokinosi šokinėti, trypi-
nėti, tūpčioti, šliaužti, visai su šautuvu mojuoti, maršiuoti dideliame bū-
ryje, kol galų gale numarsiravo į kaž. kokius skardžius, kur ant jų anglai
ar vokiečiai svaidė didžiausiais pilnais ugnies puodais, kurie sprogdami tokį
darė trukšmą, kad nuo to vieno truksmo reikėjo iš kojų virsti.

Šit toks vienas puodas ar šukė trinktelėjo Jokūbai į galvą, pavirto
ir užmigo.

Nebeverk, motule, neberaudok!

Aš einu, jau einu!

Jokūbas dar nėjo, vien atsikvošėjo ir sustenėjęs atsisėdo; šaltas oras
visai jį atgaivino. Buvo visai tamsu. Apgraibstomis rado kepurę. Atradęs
užsidėjo ant galvos ir pajuto stiprų skausmą, suprato sužeistas esąs. Mė-
gino pasikelti. Niekas neskaudėjo, vien buvo lyg pasvaigęs, suklypo ant sa-
vo šautuvo. Nešti jo toliau Jokūbas skaitė esant nereikalinga.

— Dabar stačiai eisiu namon ir į kariuomenę nebegrįšiu niekada!—
Nutarė tvirtai ir paspyręs šautuvą nuėjo. Kol kas nežinojo, kur esąs.—Bet
naktis ne kažin kiek bus, vis delto prašvis, gerus žmones atrasiu, suglobs,
patars, norinčiai pagelbės varge, kelią namon parodys. Ot nudžiugs mo-
tulė! Ir tėtūsis pralinksmės, jau rugelių sėji dvejis išeisime.....

Taip svajodamas, Jokūbas smelkėsi per krūmų tankmes. Ėjo narsiai,
nes jo sieloje buvo šviėsu, net dainuoti norėjo iš didelio džiaugsmo, labiau
mėnuliui pasirodžius iš anapus tamsių debesų.

— Ar tai man maivijasi, ar iš tikro už to miško turi būti mano
sodžius?—svajojo toliau Jokūbas.— Be abejo! Juk matau uosio viršūnę, to
uosio, kur mūsų kieme auga. Tas mėnuo ir tie debesiai tokie matyti....
Na, tas taip rodos, bet uosį matau iš tikro. Ka, ka, ka! maziukas būdamas
lipdavau į jį, svajodamas su rankomis dangų pasiekti, bet pritrūkdavo jėgų
ir tekdavo nuo pusės kanieno žemyn nusileisti. Už tą kelionę į padangę
nuo močiutės gaudavau per suplėštas kelnaites.... Bet kas tai!
Ka, ka, ka!

Ir taip prisiminant vaikiškus nuotikius, darėsi Jokūbai kas kartas
linksniau ir šilčiau, tarpais net persilta.

Nesustojo tačiau ilsėtis, smelkėsi per krūmų tankmes ligi iš miško
išėjo, tikėdamas atrasti savo gimtinį sodžiu. Bet labai apsiriko.

Mišką perejęs, pamatė gilų atskardį. Žemyn bėgo upė, paupyje bildė-
jo malūnas. Viskas nematyta, svetima. Sustojo, bet neilgai mastė.

— Malūnas tai lyg karčiama, ten visada svieto netrūksta ir greičiau-
siai galima ką sužinoti,—tarė sau ir nuėjo į malūną.

Tuoį tarpdury sutiko jį paanglys vaikiną, nusimiltinęs baltai, lyg
aniulas ar mirtis.

Vaikinas pamatęs kareivį, atgal atsitraukti norėjo, bet Jokūbas jį
sulaikė.

—Ei, broliuk, nebėk, pagelbėk varge.... nieko pikta jums nepadarysiu,—
tarė.

Jokūbas neturėjo jokio ginklo; taigi vaikas, kiek apsidrąsinęs, paklausė:

— Ko norite?

— Pirmiausia truputį pasilsėti, paskui kelio pasiklausti, mat paklydau..

— Na, jums ir kliuvo!—Pastebėjo vaikas mėnesio šviesoje, apžiūrinėdamas žviritriai baisiai apdulėjusį Jokūbo veidą su kruvina žyme per kaktą.—Matyti ne visur jums taip dailiai pasisekė, kaip pas mūsų malūninką? Bet tai ne mano dalykas, aš jo nesigailiu: naudoja mus lyg biauariaus žydas! Eikim, aš tave paslėpsiu ir užsikąsti šis tas atsiras. Eime greičiau!

Iš vaikino kalbos Jokūbas nesuprato nieko, vien pažadėtas užkandis įtikrino, kad paskubėti reikia, nes Jokūbas kažin kada valges jautė nepaprastą alkį. Neilgai trukus, sekdamas vaikina atsirado trobelėje, mažos skardinės lempelės apšviestoje. Čia vaikas liepė svečiui sėstis prie stalo, pats tuo tarpu pranyko. Netrukus priešais durys atsidarė ir įėjo į trobą, matyti ką tik išbudinta iš miego jauna mergaitė. Margstydomos priėjo prie spintos sienoje, išėmė bliūdą su kepta mėsa, duoną, ir netarus nė žodžio viską pastatė ant stalo prieš svetį.

Tas mergaitės tylėjimas netiko Jokūbui, užtai mėsa pasirodė nepaprastai gardi. Užvalges kiek, lūpas su rankove nušluostęs, apsidairė ir pametęs į kampą isispraudusią mergaitę, mėgino ją prašnekinėti. Todėl meiliai prasijuokė, rodydamas baltus dantis, paskui švelniai paklausė:

— Ko tamsta tokia baugi? Ar kareivio bijote, ką?

Nėgavo jokio atsakymo. Kodel?

Kaip tik apie tai galvojo Jokūbas, kada įėjo vaikas, bet ne vienas: paskui įėjo malūninkas, o paskui juodu į trobelę įvirto vyrai, šarvuoti pagaliais.

—Tekit jį! — sušuko vaikas, rodydamas į Jokūbą.

—Tas, tai tas! —ėmė rėkti malūninkas, — imkit suriškit nevidoną! Skubėkit, kad neišspruktų! Riškit! —

—Ko jūs iš manęs norite? — mėgino teisintis Jokūbas.—Aš esu...

Stipraus kumščio smūgis į sužeistą galvą pertraukė Jokūbo legitimaaciją. Buvo paverstas ir surištas lyg avinas, kalbėti nebuvo ko ir mėginti, nes malūninkas rėkė verksendamas iš viso vieko, mynė, užė įniršęs. Galų gale kaž kokia baisi boba pripuolus prie surišto Jokūbo ir tebegulinčio asloje, kirto su kumščia į sužeistą galvą. Subildėjo joje, suzaibavo akyse, paskui viskas nutilo. Jokūbas neteko sąmonės.

Dar mat nusiduoda nieko nežinaš, kanalija! buvo tai pirmieji žodžiai, kuriuos išgirdo Jokūbas atsigaivijęs. Akis pravėręs, pamatė ratuose begulį suprato, kad jį kur veža.

—Duoti velniui!—pasigirdo žodžiai ir tuoj pasipylė smūgiai.

—Ko jūs norite, žmonės?—sudejavo Jokūbas.

—Mat koks žaltys! vis delto prabilo, na, na, ben prakalbinsime visai!

Trrr... Arkliai sustojo.

—Na, reikia jį prakalbinti čia: kad čia neprisiduos, tai tenai nė to tiek, zandarams pakiš ir išleis.

—Na, nevidone, sakyk!—suriko malūninkas.

Nutylėsiu apie tas biauriausias priemones ir būdus, kuriuos taip dažnai saikina pas mus įtariamiams nusikaltėliams. Saikino Jokūbą, bet nieko negelbėjo nei smūgiai nei jokios kančios, kuriais įniršę „išmintingieji“ kankino piktadari: jis neprisipažino... Kada jau nebejudėjo ir nekvėpavo, budellai vengdami tyrinėjimo ir su juo surištų išlaidų, kruviną lavoną, bendrai nuvilko į tankmę ir pametę, sušoko spėriai į ratus ir užkirtę arklius sugrižo namon.

Tuo tarpu Jokūbas išlengvo pravėrė akis ir vėl primerkė, nes tai ką pamatė atbudus, buvo taip nepaprastai keista. Gulėjo jis kažin kokiame urve, pažemės brėkšmoje matyti buvo urvo skylė, kuria vidun smelkėsi dienos šviesa. Jokūbas ėmė dairytis, pradėjęs nuo savo gulto tyrinėti šito keisto gyvenimo apystovą. Gulėjo ant krūvos sausų lapų ir kiminių, apklotas vilnone skara. Galvą turėjo aprašiotą, kairiosios rankos negalėjo pajudinti. Šalia jo gulto sėdėjo petingas vyras, apsvilkęs gan senu šineliu. Ilga žila barzda dengė jo krūtinę. Vyras nesijudino, snaudė ar ką mąstė. Urvo kampe liepsnojo gestanti ugnis po kabojančiu ant unšo katilėliu.

—Kur aš esu?— atkartoj balsu savo klausimą Jokūbas ir pasijudino savo gulte. Gulto lapams sušnabzdėjus, šalia sėdintis vyras atsikėlė ir pasilenkė ant jo.

—Kur esu?— atkartoj savo klausimą Jokūbas, bet negavo atsakymo.

Urvo siena prasiskleidė ir vidun įsismelkė pirma saulės spindulys, o paskui įšliauzė žmogus.

Žiūrėk, Grigoriau, mano viršus!—tarė pirmasis. Vyras, kuris kalbėjo Grigoriui, apstarisęs buvo kareiviškai. Jo apdaras buvo naujas ir švarus, sagos blizgėjo, veidas buvo jaunas, reišė daug jėgų ir stiprybės. Tad įėjusio išvaizda padarė įspūdžio Jokūbui; ir kad galėtų pasijudinti, tai be abejo išsitiestų prieš jį, sveikindamas lyg vyresnįjį, kaip tai kareiviui pridera.

—Ką gi, laimėjai, galinčiau?— paklausė Grigorius senoką vyrą.

—Ketinai pribaigti tą vargšą, kad nebevargtų be reikalo, o aš sakiau, kad da išsikrapštys. Atmeni?

—Na, na! galvoj skylė ranka ir du kaulai sulaužyti, visas kūnas sukaptotas ir išsikrapštė? Iš tikrųjų, stebėtis vien ir pasveikinti. Na ir tepei jį ir vystei per šešias savaites. Mano gydymo būdas trumpesnis: gerai išgalastas kardas į kaulų tarpą ir užbaigta gyvenimo kančia.

—Kažin, katras iš mūsų geriau jums prisiteiktų... Kaip sakai, mūsų mielas svotelis? Ką?

—Nežinau, kur ir kada atsimokėsiu jums už jūsų gailestingumą ir gerą širdį,—silpnu balsu atsakė Jokūbas.

Grigorius prunkstelėjo juokais.

—Jis dar klajoja,—sušuko Grigorius,—dėkingumas, gera širdis, gailestingumas, ar tu tatau supranti, senas galinčiau.

—Nesipamėčiok,—murmTelėjo rūsčiai barzdočius,—jisai dar turi motiną, kuri jo verkia.

—Dar jis gali tikėti į moteriškės ašaras, tuo geriau. Mums kas link to?

— Padla išmarminta, išsitrauk iš katilo, jei nori, apsispirgyk žarijose.

Neilgai trukus viskas buvo padaryta, kaip patarė barzdočius. Grigorius badą numalšinęs ištraukė iš kampo bonką ir į Jokūbą atsigrėžė.

— Ei, drauge, ar snaudi?

— Ne, — tykiai atsakė Jokūbas.

— Jei iš tikro prisikėlei iš numirusių, tai, rasi, išgersi burną?

Ranką prie lūpų pridėjo, linktelėjo, burną nurijęs nusispiovė ir ranką padavė Jokūbai.

Tas taip pat palenkė, bet nurijęs sukosėjo ir atvirto ant gulto.

— Tai niekis, — ramino Grigorius, reikia užkasti. Tik nežinau, ar tai galėsi padaryti, teko tau kimšti į žioplas.

Pora dienų praėjo. Trečią dieną auštant Jokūbas nuėmė tvartus, ir pasikėlė nuo gulto. Jautėsi sveikas; nei stipri degtinė, nei kepta kiauliena jam nepakenkė, taigi pasiryžo namon eiti. Namon į gimtinį sodžių, prie tetušio, kuris patsai vienas paskui plūgą vaikščioja, prie senos močiutės, kuri jo verkia.

— Eik, jei tau išnaujo kailis niežti, eik, — kalbėjo Grigorius, — menka mums nauda iš tavęs. Tik įsidėk sau tai, kad jei pamanytumei mus išduoti, tai nors į žemę įsmegtumei, aš tave rasčiau ir iš mano rankų gyvas neišliksi!

— Atstok nuo jo, — užsistojo senis už savo auklėtinį, — jis prisieks...

— Ar tu, galinčiau, pažinai tokią priesaiką, kurios jis nesulaužytų? — paklausė Grigorius.

— Nesulaužys, — tvirtai ištarė senis, — eik šen, Jokūbai — tarė ir paėmęs už rankos išvedė iš urvo.

Kaip tik rytmetinė saulė tekėjo. Iš po tolimų krūmų ir girios viršūnių šoko aukštyn šviesūs spinduliai ir mirgėdami blikčiojo visokiomis varšomis milijonuose rasos lašeliuose, apšarmojusių medžių šakose. Viešpatavo nesudrumsta ramybė, senio balsas ją pertraukė:

— Matai tą dienos žvaigždę? Tai vienintelės žemės teisybės šviesa! Tai vienintelė visuotinos gyvybės upė ir vienintelė teisybė, nes visus padarus apdovanoja vienodai be jokio skirtumo. Tai Viešpaties Kūrėjo aukuras, nesuteptas prekybos dėme, nei melu, nei veidmainybe. Prieš tą aukurą prisiek, kad mus neišduosi!

— Aš jus išduočiau? — prabilo su ašaromis akyse Jokūbas. — Nežinau, kas esate, bet kad ir kas būtute, neišduočiau jūsų.

— Tai prisiek prieš saulę!

— Prisiekiu!

— Ka, ka, ka! — nusijuokė Grigorius. — Tau senam, galinčiau, vien rabinu būti! Jei tu atvertei šitą stabmeldį ant savo tikro tikėjimo, leisk, kad aš jam pasakyčiau, kas mes esame. Žinok, mūsų mielas svety, kad viešėjai pas piktadarius.

Jokūbas nepaprastai nustebeš žiūrėjo be žodžio į savo Gerardius. Taip juokingai atrodė jo veidas, kad Grigorius balsu ėmė juoktis.

— Nesibijok, tu nekaltas avinėli, savo vilko kailio įduoti, nutrintas jis

visai, — pamėčiojosi Grigorius. — Mes irgi tos vilko liberijos nenuvilkome, taigi mielas drauge, mūsų tarpe tiktai toks skirtumas, kad jūs medžiojate ne dėl savęs, mes — išsižadėję jūsų privilegijų, teisių, teisybės, veidmainybės ir melo, medžiojame dėl savo labo. Ir nemanyk, kad būtume taip labai godūs ant avių jukos. Priešingai, daug verčiau mėgstame vilną ir jei kerpage, tai vien gerai apžėlusius. Suprantai tu mane ar ne? —

— Truputį...

— Tai gana. Dabar grįžkim į urvą, nes turiu tau ką atiduoti ir — laimingos kelionės! Man reikia skubėti kitur; laukia manęs žandaras, kurį nusipirkau sau vakar jomarke...

— Pirkai jį? — paklausė barzdočius nepaprastai prašvitusiu veidu.

— Kas per stebuklas! Jei Liuciperiaus viešpatavimas tebetvertų, tai už pinigų pristatytčiau jam legijoną žandarų pragaro policijai tarnauti.

Tamsiausiam urvo kampe Grigorius atkasė žemių ir išėmęs skardinę skrynute, atidarė ją rodydamas Jokūbui. Skrynute buvo pilna visokių pinigų: aukso, sidabro ir dabartinių popierių.

— Tai tavo grobis, — tarė, — pasiimk sau.

Jokūbas atsitraukė smarkiai:

— Tur but juokiesi, — tarė, — tie pinigai ne mano.

— Kada paaiškinsiu tą dalyką, tada turėsi pripažinti, kad tavo. Priklausė jie malūninkui, kuris jais man užmokėjo už meilų pas jį apsilankymą. Esi į mane panašus, taigi pakliuvus jam į nagus beveik už mane nepadėjai galvos. Dabar supranti, kodėl aš tų pinigų nenoriu.

— Ir aš jų nenoriu, — tarė Jokūbas kiek pamąstęs tvirtai.

— Neimsi?

— Ne. —

— Na lai palaukia, kol susitaikinsi su jais. Juk pinigas tai jūsų vientelė dievybė garbinama be veidmainybės ir melo. Jis duoda gyviems skaniausią degtinę ir gražiausią mergaičių meilę, o mirus — amžiną išganymą, jei nesigailėsi kyšių.

Taip kalbėdamas Grigorius nunešė atgal į kampą skardinę skrynute, apkasė, ir apmynęs stropiai atsigežė į barzdočius.

— Tu visus takus žinai, nelaimė iš tolo suuodi, to mūsų avinuko sodžius ne už jūrų, marių, tu jį geriausiai išvestumei, bet saugokis, kad neįkliūtum, nes žandaras pasakojo, kad po sodžius dantis griežią ant dezertirų, tikras medžiokles rengią, gali jį tau pagauti.

— Kas tai dezertiras? — pertraukė Jokūbas.

— Tai toksai ponas, kaip aš, tu ir jis, kurie nutraukėme vergijos retežius... Daugiau lai tau kelionėje galinčius paaiškina. Na lik sveikas! O jei kada vėl tektų nuglostytam, iš žaizdų laižytis, grįžk pas mus, arba lai tave atneša pas mus!

Kelionė, glbojama gero vadovo, pasisekė visai gerai. Galinčius iš tikro žinojo visokius takus, per, balas, klampynes ėjo kaip vieškeliu, kol privedė savo auklėtinį prie sumanyto tikslo. Tanki giria ėmė kaskart retesnė rastis, staiga senis sustojo ir ištiesęs ranką tarė Jokūbui:

— Žiūrėk tenai!

Jokūbas savo akimis nenorėjo tikėti, patrynė akis su kumsčia. Pažino tuoj uosį, kuris pas trobą augo, bet kur troba?...
Nėra jos! Nei kūtelės, nei kiaulininko, nei aptvarų! Viskas kaž kur dingo, pasiliko vien tyras laukas ir griuvėsių krūvelė.

Jokūbas stovėjo kaip į žemę įkastas, netikėdamas savo akimis.

— Na kodel toliau neiši? — paklausė jį draugas. — Aš čia negaliu ilgai laukti, nes nakčiai atėjus girių bus nepermatomai tamsu.

Jokūbas ėmė eiti prie to uosio, kuris šakomis debesis siekė, ėjo prie jo, kaip prie vienintelės gimtinės sodybos liekanos. Išdundėjusiame uosio kelme sėdėjo senis ir atsidėjęs taisė iškrikusias nagines. Pamatęs besarti-
nantį kareivį, greit išsirioglino, lyg ateivio išsigandęs. Bet kareivis ir senis susipažino beregint.

— Baltrus!

— Jokūbas!

— Oi, dėde, kas čia pasidarė!

— Kame? kas?

Senis dairėsi bailiai.

— Nagi, kur mūsų sodžius? Nebėra nė pusės. Kur mano butas? Mano tėvai? Matušė?

— Oi, Jokūbai, Jokūbai, tur būt už jūrių marių kariavai, kad nieko nežinai, jog jau beveik metai ar daugiau!

— Sakyk iš tikrųjų, iš vilės: kur dingo butas, kur mano tėvai?

Juk pro čia audra ėjo baisiausi, griaudė perkūnai ir žaibai tvyskėjo...
Pragarinė audra, jie piovėsi čia lyg šunes pasiute... Kas apsakys tą baise-
nybę!

— Kas piovėsi?—paklausė Jokūbas.

— Kas, ogi žmonės, kareiviai, traukė į save ugnimi, nuodijančia duja, tokiais debesiais smarvės leido, ugnies liežuviai švilin, paskui tokiais puodais ėmė laidyti, vaikuti mano! Kad toks puodas sprogs, tai ugnimi ir užpils, užsidėgė nuo to pastovai, pusė sodžiaus sudėgė. Į tavo trobą kliuvo patrankos šūvis ir išsiaižėjęs beregint sukrito, po griuvėsiais rado matulę be dvasios. Netikėta mirtis vargšei priėjo: be sakramentų, be išpažinties, be nieko!

— O tetušis?—pertraukė Jokūbas.

— Tetušį suėmė ir išvarė didelį būrį išvarė moterų, vyrų, vaikų, niekas nežino, kur juos dėjo, oi, oi, vargo laikai!.. Klausi, kame butas, kaimynai išvalkiojo rąstelius, kūteles, aptvarus kurui išnešiojo. Arklius vagis išvedė. Karvelės... vieną aiškiai žinau: pas Jonienę y a, sakosi jomarkė nusipirkusi, bet manęs neapgaus. Sunku bus išgauti: boba sukta. Jokūbėli, aš tau pasakysiu, duosi man keletą, na tegul du rubliu, aš teisme prisieksiu, kad nepirko. Dar galėčiau truputį šio to paliudyti apie Simonus, bet, kaip sakoma, „sauso niekas neklauso“, netepes menkai važiuosi, tai vienas kitam... o rasiť tabokėlio atsiėina, kurie krautuves plėšė, būdavo gero turės...

Jokūbas nieko nebeatsakė, nes iš senio paludymų nemanė naudotis ir visai negirdėjo jo kalbos, jam buvo gana, kad tėvų nebėra, o svarbiausia įdūrė į širdį ta močiutės netikusi mirtis be išpažinties ir sakramentų, po trobelės griuvėsiais.

Į tuos griuvėsius įdūręs akis stovėjo, paskui ant kelių parkritęs pakėlė

ranką prie kaktos: Vardan Dievo Tėvo... Piovėsi lyg šunes pasiute!.. Tėve mūsų!.. Matule mano, matule!.. Ir kur ji išvarė, už ką?... Amžina atilsj... Kaimynai... vagys...

Ne! Jokūbas jau nebegali melstis!.. Jo dvasia pakėlė maištą. Pašoko nuo žemės ir kaip pamišęs ėmė bėgti girion. Senis Baltrus lydėjo jį akimis ir galvą lingavo.

— Ne kitaip, protas jam pamišo, — tarė ir raiščiodamas nuklišeno į sodą.

Jokūbas ne pamišo, bet netoli to buvo: tai ašaromis patvino akys, tai vėl kumsčias gniaužė iš pasiutimo ir bėgo, bėgo iki vietos, kur persiskyrė su senu draugu galinčium.

Rado jį: senis miegojo po kadugio krūmu, bet šnabzdėjimas, Jokūbo žingsnis pabudino senį.

— Na ką gi? Pasilieki?— paklausė sėsdamas.

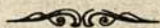
— Ne! —

— ?

Vėjas liūdnei sudėjavo girioje.

— Matulė rauduoja...—ištarė Jokūbas nubalęs, bet greitai atsigaivėjo ir tartum labai įpykęs tarė:

— Aš noriu tapti piktadariu!

Juozas Rainis.

Ir vėl...

Ir vėl, it tolima žvaigždė, mane vilioji

Masindama savieip jausmingą akim!

Ir vėl į savo prieglobstį skubu, meilioji,

Vis vien, kuo tas man būt: ar vilium, ar žūtim!..

Mano skaisčios jaunystės sapne tu auksini—

Ar ne tave svajojau aš šventai?!

O Meilės-Grožės-Laimės tinkle tu šilkini,

Kuriuo taip troškau būt sugautas aš kadail!..

O, juk ne man tas visa buvo lemta!

Ne man tos laimės švietusi žvaigždė!..

Deja! Tiek vargo, skausmo išgyventa...

O vėl... ir vėl pavasario kregždė!..

Švelnusis jausme, kurs ir ledą ištirpdintum!

Ar gal širdis prieš tave ištūrėt?!

Nors plieno grandimis ją surakintum—

Vistiek ji geis ir trokš... mylėt.

Kaukazas IX—1918.

Frys dainos.

Juozas Žengė.

Ir dainuoju kilią dainą,
Kilią dainą pirmą—
Apie sakalo lėkima
I padanges aukštas.

Ir dainuoju kilią dainą,
Kilią dainą antrą
Apie žirgą greitakojį,
Kurs mane nešioja.

Ir dainuoju kilią dainą,
Kilią dainą trečią
Apie mirusį lapelį,
Kurs po kojų šnara.

Pirmą dainą išdainavęs
Trauksiu tuoj ir antrą—
Ties altoriu dainių paukštis
Moko dangun lėkti.

Antrą dainą išdainavęs
Tuoju dainuosiu trečią—
Čia vėl žirgas galvatrūkčiais
Neša įkvėpiman.

Trečią dainą išdainavęs
Vėl dainuoju pirmą,
Bet jau pirmą—pirmą naują
Ir myriop nežengsiu.

Sonetas.

Juozas Žengė.

Numatomas rytas. Ir feniksas—paukštis
Senovės Aigipto žiliausių laikų
Sukrovė sau laužą tarp Nilo krantų,
Nes metų skaitlingų atėjo jau aukštis.

Aušra pasirodo ir laužas sukrautas
Pasveikina ją ir niūkso tyliai...
Išgarbintos saulės pirmi spinduliai
Ir laužas liepsnoja ugnies beužgautas.

Prieš dangišką ugnį feniksas viena
Dar dainą dainavo: jam mirti visviena,
Nes miręs iš naujo atgimsta įsiai!

Atgimęs iš naujo jis tūkstantį metų
Gyvena tarp mūsų pasaulio verpetų
Ir feniksas—paukštis laimingas visai!

IVAIRENYBĖS.

Žmonių mirtingumas 1919 m.

(Šakių apskrities).

Šių metų pradžioje Prekybos ir Pramonės Ministerijos Bendros Statistikos Departamentas parodė savo metinę darbą, išleisdamas „Statistinės Žinios apie Lietuvą ligi karui 1914 m.“. Gal vėliau teks paminėti plačiau šis leidinys, kuris parodo, ką per metus sugebėjo atlikti mūsų Statistikos

Departamentas, bet kol kas susilaukau. Tik tarp kitko paminėsiu, kad visas departamentas sugebėjo atlikti tik tą, ką jau kiek pirmiau yra atlikęs vienas žmogus (Žiūrėk. A. Rimkos veikalą „Lietuvos Ūkis“, Liet. Mokslo Draugijos leidinys). Tarytum statistikų pareiga yra raustis vien tik senose dulkėtose knygose ir teikti archyvinio pobūdžio medžiagos, neatsižūrint į gyvenimą, neiškėlus gyvenamojo momento skaitmenyse, kurie ryškiausiai galėtų parodyti šių dienų padėtį ir drauge su tuo atkreipti dėmesį jau kitų asmenų, kurie žiūrėtų, kaip galima pašalinti nepatogumus, arba dar labiau suteikti galimybės išbūjoti geriems reiškiniams.

Šiuo trumpu vaizdeliu noriu parodyti, kad ir mūsų dieneose gyvenant ir norint arčiau gyvenimo stovėti, galima raustis ne vien tik dulkėtose knygose, bet naudojantis jau esamais valstybės organais daryti pastangų ir šių dienų tyrinėjimams.

Imu pavyzdį iš Sveikatos Departamento darbuotės. Metų pradžioje jis kreipėsi į apskričių viršininkus, prašydamas suteikti gyventojų skaičiaus augimo žinių. Aš čia negaliu paduoti jų visoje pilnumoje, paminėsiu tik Šakių apskritį, bet jau ir jis yra gana ryškus suteikiamais skaitmenimis. Taip 1919 metų bėgyje įvairiose Šakių apskr. katalikų ir nekatalikų parapijose gimė ir mirė:

	Gimė	Mirė		Gimė	Mirė
1. Paluobių parapija	29	53	14. Gelgaudiškio par.	102	93
2. Sudargo <i>evan.</i> par.	29	38	15. Naumiesčio <i>evang.</i> parap.	20	12
3. Lukšių parapija	74	82	16. Višakio Rūdos par.	61	53
4. Sudargo par.	35	60	17. Šakių <i>evang.</i> par.	55	66
5. Ilguvos par.	53	42	18. Šakių par.	57	77
6. Paežerėlių par.	28	32	19. Naumiesčio par.	131	118
7. Žemos Panemunės par.	76	62	20. Plokščių	53	57
8. Pilviškių par.	23	15	21. Sintautų	65	83
9. Lekėčių par.	62	62	22. Naumiesčio mies. žydu	14	22
10. Žvirgzdaičių par.	25	18	23. Kaimelio par.	68	97
11. Šakių miesto žydu	23	26	24. Sudargo m. žydu	4	7
12. Griškabūdžio par.	64	70	25. Zapyškio par.	6	17
13. Slasikų par.	60	64			
				1217	1326

Tos pačios žinios paskirsčius mėnesiais suteikia tokį vaizdą:

Sausis.	Vasari		Kovas		Baland.		Geguž.		Birželio		Liepos		Rugp.		Rugsėjo		Spalio		Lapk.		Gruod.		
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	
118	152	101	138	126	124	99	131	112	118	88	114	63	114	81	105	26	73	113	77	125	98	95	82

Tuo tarpu prieš karą mes matėme Lietuvoje visai kitą proporciją. Prieaugis buvo lygus 6,6—8,4 tūkstančių gyventojų. Žinoma, iš vienos apskrities esamų skaitmenų dar nedarysime galutinų išvadų. Lauksime žinių iš visos neokupuotos Lietuvos ir tuomet bus galima išvesti kai kurie sulyginimai.

Bet ir šitas trumputis vaizdelis parodo, kad Bendrosios Statistikos Departamento darbuotė kur kas platesnė, negu įsiai pasirodė savo leidiny.

Vt. St.

Redakcijos prieraišas. Gautomis žiniomis, kitose apskrityse ne geriau dalykai stovi. Taip, Kauno apskrityj 1919 m. daugiau mirė negu gimė, t. y. žmonių skaičius dėl mirtingumo sumažėjo 1565 žm., Alytaus—158, Ežerėnų 570, Kedainių—939, Panevėžio—1899, Raseinių—852, Seinų—208, Trakų—194, Šakių—109 ir t. t. Kitame „Varpo“ Nr. gal galėsime paduoti smulkesnių žinių.

Spaudos ir gyvenimo apžvalga.

A Žiūronas.

St. Seimo rinkimai; ką jie parodo. Pirmą kartą Lietuvos žmonės turėjo progos laisviau savo sentimentus išreikšti ir savo valią bei nusistatymą pareikšti. Laisviau — nes pilnos laisvės karo komendantams, apskričių viršininkams ir žvalgybai viešpataujan! būti negalėjo arba bent visur būti negalėjo. Bet pati rinkimų propaganda pas mus ėjo daugiau raštu, negu žodžiu, ir čia komendantai bei viršininkai tokios įtakos neturėjo. Taip pat žodžiu vedamoji propaganda, kada ji buvo, ėjo jau laisviau ir per daug didelių varžymų iš valdžios atstovų pusės nebuvo, išskiriant vieną antrą atskirą atsitikimą ir garsiąją istoriją su vidaus reikalų ministerio Draugelio aplinkraščių įsakymu plėšyti jam nepatinkamus plakatus. Žodžiu, absoliutės, idealės rinkimų laisvės nebuvo, bet buvusioji vis dėlto nevaržė rinkimų taip, kad jie negalėtų savo valios pareikšti. Jei kas piliečių laisvę daugiau varžė, tai ne tiek valdžios agentai, kiek kunigai žmonių tikybos jausmus užgaudami ir jų sąžinę varžydami. Bet kunigai savo įtaką naudoja ir nau-
dos visumet.

Jei pažvelgti į pačias rinkimų priemones ir būdus ir palyginti su rinkimų būdais, naudojamais svetur, tai reikia pripažinti, kad nors buvo griebiamasi nešvarių kovos būdų, bet jei palyginti su svetur vartojamais, tai mūsiškai pasirodys nė kiek ne blogesni, jei ne geresni. Pažymėtina ir pagirtina pas mus tai, kad visa rinkimų propaganda sukosi ne apie asmenis, bet apie partijas arba politikos organizacijas, o atskiri asmenys jei ir buvo liečiami, ta ne jų asmens gyvenimas, bet visuomeninės svarbos darbai. Net krikščionys demokratai, savo demagogijoje ir insinuacijose pasiekė aukščiausio laipsnio, vis dėlto nenupuolė taip žemai, kad knistų po išstatytųjų kandidatų asmens gyvenimą. Šiuo atžvilgiu Lietuvos rinkimų kampanija visų politikos grupių buvo vedama daug švariau, negu savo aukšta kultūra pagarsėjusiose vakarų Europos valstybėse, nekalbant jau apie Ameriką. Tikrai galima pasakyti, kad rinkimų propaganda ir kova ėjo ne dėl asmenų, bet dėl idejų, ir tai yra viena šviesiausių mūsų gyvenimo pusių

ir drauge laidas, kad Lietuvos piliečiai, nežiūrint amžių priespaudos ir politinės nelaisvės, yra pilnai pribrendę savarankiškai savo visuomenės ir politikos gyvenimą tvarkyti. O rinkimų vaisiai aiškiausiai parodė, kad šitaip vedamoji politikos grupių kova yra tikslingiausia. Taip pat išskleidė tas pasakas, kurios skelbė, būsią lietuviai partijų programose nesiorientuoją ir renką tik „žmones“, „gerus žmones“, o ne ką kita. Visi nepartyvių „gerų“ ir „garsių žmonių“ vardais padabinti sąrašai apygardose gavo tik po vieną antrą šimtą balsų ir neišrinko nė vieno savo atstovo. Ne geriau sekėsi taip pat sąrašams tų grupių, kurios savo ideologijos menkumą mėgino pridengti ir pataisyti gerų ir užsitarnavusių žmonių vardais. Toks Basanavičius arba Leonas savo asmens priešininkų tur būt neturi ir yra visų gerbiami, bet davę savo vardus grupėms, kurios visuomenėje neturi dirvos, nei toms grupėms, nei sau nieko nepadėjo.

Rinkimuose paaiškėjo dar vienas, ligi šiol nemažai ginčo kėlęs dalykas. Mums, varpininkams arba soc. liaudininkams demokratams, iš socialdemokratų arba revoliucinių liaudininkų nekartą tekdavo girdėti pajuokos priekaištų, kad mes prie progos pabrėždavome, jog tikros buržuazijos lietuvių visuomenėje beveik dar nėra, nors vienas antras jos „ekzemplierius“ atsiranda. Rinkimai parodė, kaip ši mūsų pažiūra buvo teisinga. Nieko negelbėjo nei stambiosios ūkininkijos bei žemvaldžių susibūrimas į sąjungą ir jos susiblokavimas bei pagalba buržuazinei „Pažangai“ — tiek sodžiuje, tiek miestuose lietuviškoji buržuazija pasirodė dar taip silpnutė, kad net bendromis jėgomis neįstengė nė vieno savo atstovo į Seimą pravedti Lietuvoj; tuo tarpu buržuazijai atstovauja lenkai ir žydai—jie ir pravedė į Seimą savo atstovų—, o lietuviai savo masėje padėtimi bei pažiūromis yra pasilikę demokratai.

Čia aš jau girdžiu priekaištą nurodymą į krikščionis demokratų, rinkimuose absoliutę atstovų didžiumą laimėjusius. Ir teisybė, krikščionys demokratai savo esmėje nėra tikri demokratai. Bet taip pat teisybė, kad jei jie rinkimus laimėjo, tai visai ne kaipo buržuazijos atstovai ar jos ideologai. Krikščionys demokratai, eidami į rinkimų kampaniją, vartojo visai ne buržuazijos, o demokratijos obalsius, stengdamies darbo žmonių minims dar daugiau žemės gėrybių žadėti, negu radikališkiausi socialistai. Ir čia jie, dar tikibinius jausmus naudodami, patraukė paskui save plačiausias darbo žmonių minias. Darbininkai, amatininkai ir smulkieji ūkininkai, davatkos, seneliai ir dievobaimingos moterėlės—vis tai krikščionių demokratų balsuotojai, bet jų nieku būdu negalima laikyti buržuais, juo labiau buržuazijos atstovais.

Kas toliau? Nenoroms kyla klausimas—kas bus, t. y. kaip plėtosis visuo menės grupių santykiai artimoje ateityje?—Klausimas išspręs nėra taip lengva. Vis delto tenka pabrėžti štai kas.

Steigiamasis Seimas uždės pagrindus demokratiškai respublikai ir nustatytoji tvarka duos galimybes visoms visuomenės grupėms visais atžvilgiais sutvirtėti, išskiriant dvarininkus, kuriems teks su savo latifundijomis atsisveikinti. Praeis keleta—keliolika metų—ir mes turėsime savąją vidutinio kalibro buržuaziją, stambiosios ūkininkijos ir neskaitlingų pramonininkų bei vertelgų pavidale. Ši buržuazija nebus nei gausinga, nei perdaug galin-

ga, bet p. lėo pažangiečiai ir Žilinskio, Banaičio, Kraučiuo tipo „žemdirbiai, galės Seime vieną antrą savo atstovą turėti. Jų poziciją dar galės kiek sustiprinti krikščionys demokratai, kurie arba turės išsivystyti į tikybinį elementu pagrįstą darbo žmonių partiją ir tuo atstums nuo savęs dabar su jais einančią buržuazijos dalį, arba pakryps į buržuazijos pusę ir atstums nuo savęs plačiasias darbo žmonių minias. Šiaip ar taip, ir numatomoje ateityje Lietuvoj galės įtakos turėti tik tokios politinės grupės, kurios gins plačiųjų darbo minių reikalus ir nuo jų neatsitolins.

Šitai labai svarbu suprasti ir įsidėmėti mūsų demokratinėi inteligentijai—ypač tai jos daliai, kuri spiečiasi apie SANTARĄ arba visai nuošaliai laikosi. Aukšto intelekto ir švelnių jausmų žmogui nusileisti ligi minios, tariantis prie jos supratimo—tai reiškia atsisakyti savojo „aš“. Bet ką gi padaryti, kad gyvenimas yra toks rūstus, jog minia pasilieka minia ir su prasikišusiais eiti nepaspėja? Lieka patiems truputį sustoti palaukti minios; viena iš dviejų: arba net atsigryžus padėti jai sustvarkyti ir drauge aukštyn eiti arba palikti minią užpakalyje tamsybės dausose ir į nieką nežūrint patiems kopti ir kopti ligi pat šviesiausiųjų viršūnių ir ten... būti vienumoje ir iš aukšto žiūrėti, kaip čia, apačioje pasilikusioji minia be tinkamos vadovybės klaidžioja, niurkosi ir tamsybės gaivalų aukomis tampa.

Tokios perspektyvos tai mūsų demokratinės inteligentijos daliai, kuri tuo tarpu nuošaliai darbo žmonių stovi. Kurį kelią ji pasirinks—tai jos pačios sąžinės dalykas. Bet aišku viena: jei santariečiai ateityje norės daugiau įtakos gyvenime turėti, jiems teks reikiami žingsniai padaryti ir į vieną ar kitą pusę daugiau pakrypti.

Dailė ir Iš politikos „kombinacijų“ tiesiog pereiti į dailės ir meno sri-
menininkai. tis — nelengvas dalykas, o „menininkai“ tur būt ne be ironijos nusižypos paskaite patį pavadinimą. Juk mes jau taip toli pažengėme kad „menininkai“ — vadinu jų pačių prasimanytu vardu—mėgina atsiskirti nuo visuomenės į savo atskirą kastą, nelyginant viduramžio amatininkai į savo „cechus“. Dailės draugijoj, kaip matyti spaudoje ir pačiame gyvenime (žiūr. „Lietuvoj“ „Darbe“ ir „Tautoj“ tam tikrus rašinius), mūsų menininkams pasirodė per ankšta ar per platu (šis klausimas mūsų menininkų dar neišaiškintas) ir jie įsteigė atskira „Meno kūrėjų draugiją“, — neskaityt „Vilkolakio“ kliūbo. Ši draugija jau ir rimtais darbais pasirodė — įtaisė lietuvių meno apžvalgos parodą ir rengia Meno Rūmus. Paroda yra turininga, o rengiamieji Meno Rūmai taip pat labai svarbus ir brangus kultūros veiksnys. Bet paprastam žmogui į visa tai prisžiūrint noroms nenoroms lenda į galvą eilė klausimų, į kuriuos arba atsakymų nėra, arba jei ateina atsakymas, tai bijai žmogus jį garsiai pasakyti.

Pirmas klausimas: kuo skiriasi meno kūrėjų draugija nuo Dailės draugijos? Sakoma, Dailės draugijai priklausė ir nedailininkai, o čia—ne. Bet kas tai yra dailininkas ir kas „meno kūrėjas“? Pav., menininkai į savo parodą įtraukė visą, kiek gavo, Dailės Draugijos muziejų ir beveik visa yra numatoma Meno Rūmams. Toje pačioje parodoje yra daugybė liaudies dailės padarinių, pradedant šaukštais, lazdomis, audimais ir baigiant puodais. Reiškia, visų tų dirbinių autoriai meno kūrėjų draugijos pripažinti meninin-

kais ir jiems priimti į draugiją tur būt nebūtų jokių formalių kliūčių: nes jei kienu darbas tinka draugijos parodai, tai negalima būtų nepriimti paties autoriaus draugijos nariu. Bet jei šaukšto ar lazdos išdrožinėtojas ar juostos audėja tinka būti meno kūrėjų draugijos nariu, tai kas tada netinka? Juk tokios „dailės kūrinius“ galėtų padaryti, norėdamas, ir laiko turėdamas mažne kiekvienas fiziškai sveikas ir normalus žmogus. Kuo tada skiriasi Meno Kūrėjų Draugija nuo Dailės Draugijos? Kuo skirsis jo Meno Rūmai nuo Dailės Draugijos muzėjaus? Nejaugi tai būtų tik senų daiktų naujais vardais pavadinimas?

Šitie ir kiti esminiai klausimai liekasi tuo tarpu neišaiškinti. Bet yra dalykų ir reiškinų, kuriems išvados ir aiškinimai prašyte prašosi. Prisimena pirmoji dailės paroda Vilniuje. Ankšti Petro Vileišio rūmų kambariai, ir tų pačių nedaug. Paveikslų, liaudies ir pritaikomosios dailės kūrinių ne taip labai daug, bet jėjus į vidų kaž koks gilus kilnumas iš visų pusių apgobia ir viskas, rodos, savo vietoj pastatyta. Patsai parodos atidarymas nebuvo vadinamas nei skelbiamas aukštu meno šventės vardu, bet žmonės paskirtai valandai rinkosi iš tikrųjų kaip į kilniausią šventę. Ir atidarymo ceremonijos ten nebuvo taip iškilmingai rengiamos, nei kalbos iš anksto rašomos. Bet tai, kas buvo pasakyta, buvo giliausiais jausmais iš tikros širdies pasakyta. Ir akys žibėjo bei ašaros byrėjo visiems, kai tada atidarymo iškilmėse dalyvavo—iš džiaugsmo ar susijaudinimo. Tai buvo tikra dailės šventė. Ir sekamos Dailės Draugijos parodos tuo pačiu ūpu pasižymėjo.

Dabar—Kaune Meno Kūrėjų Draugijos paroda, jos atidarymas ir paskelbtoji meno šventė. Sienos, teisybė, visos iškabinėtos įvairiausios rūšies ir įvairiausių spalvų paveikslais—net akys raibsta. Žmonių—kimšte prikimšta. Bet jau tas durų uždarymas ir žmonių „ligi paskirtam laikui“ laikymas ankštuose karidoriuose išsyk rodo į viso darbo dirbtinumą, šaltą oficialumą. O paskui—ta šalta *artisto tonu* pasakyta *parinktų* žodžių ilga, nei proto nepatenkinanti nei prie širdies nelimpanti kalba, tie šalti excelencijų filozofavimai apie valstybės ir bažnyčios santykį su menu ir visa atidarymo ceremonija daro tokio sunkaus ir šalto įspūdžio, kad nors imk ir bėk iš pačios parodos. Ir kad ne kun. Tumo tikrai nuo širdies pasakyti žodžiai ir ne choro dainos—reikėtų pasakyti, kad meno šventėje buvo tik prasimanymas.....

Taip—ne tik mūsų visuomenės-politikos, bet ir dailės kultūros srityje pradedama jausti šaltumo, oficialumo, *dirbtinumo*—ženklai, kurie rodo į tai, kad mes... dar neužaugę, o jau norime save *senstančiais* parodyti.

Kam daug duota, iš to daug ir reikalaujama. Šitai reikia suprasti mano pastabas apie dailę ir meną.

A. a. D-ras Feliksas Janušis.

Ukmergietis, baigęs Kauno gimnaziją, išėjęs Maskvos universitetą 1894 m. gavo gydytojo diplomą. Neužilgo apsigyveno Kretingoj, kur beriamąja šiltine ir pasimirė pradžioje šių 1920 metų. „Varpo“ bendradarbis (pseudonimas *Jogvilietis*), šelpėjas ir platintojas. Apie 1898 m., kuomet Kudirkai vis labiau sergant, daktarams J. Bagdonui ir St. Matulaičiui žandarų akyse susikompromitavus, buvo laikas, jog rodė nebūsiant kam „Varpas“ redaguot, tad d-ras Janušis su d-ru Vaineikiu buvo apsiėmę tą darbą varyti toliau. Tai buvo „Varpo“ rezervė, kuria vis delto pasinaudoti neteko, nes d-rui J. Bagdonui nuo ištrėmimo užsienin pasišalinus, redaktorius atsirado anoj pusėje.

Jau Maskvoj bestudentaudamas a. a. Janušis pradėjo rašinėti, ir Maskvos Lietuvių Studentų Draugijos posėdžiuose jo rašiniai būdavo tikrais pagražinimais. Jo plunksnai priklauso vertimas VI. Korolenkos apysakos „Giria ūžia“ (Varpe), P. Lafargue'o studijos „Pasaka apie Adomą ir Jieva“, Kuņ. Pabrėžos biografija ir kt.

Neišvengė ir jįsai žandarų suėmimų ir keletą mėnesių turėjo išsėdėti Liepojaus kalėjime del d-ro L. Vaineikio bylos. Tai buvo tylus, kantrus, nenuilstantis, nuoseklus, tikras demokratas darbininkas...

D-ras K. Grinius.

Bibliografija.

Миръ и трудъ. Непериодическій сборникъ. № 1 1920. 8°—p. 48. Складъ изд. у. Т-ва. И. П. Ладожникова. (Berlyne).

Iš to spaudinio sužinojome, jog Berlyne yra susikūrusi rusų inteligentų organizacija, kuri nori sutvarkyti ir atstatyti Rusiją beveik pagal L. Tolstojaus mokslą: nespriešinant jokiai esančiai valdžiai (ar ji bus bolševų ku ar Denikino — vis tiek), ir nekovoiant tarp savęs.

Karo išlaidomis, girdi, galima būtų įtaisyti treja tiek geležinkelių, negu dabar yra, išmokyti visas svietas skaityt ir rašyt ir pastatyti keli šimtai universitetų.

Rusijos naminis karas tiek atsiėjęs, jog tais pinigais galima būtų pridirdinti treja tiek geležinkelių, negu Rusija turi, ir *nupirkti valstiečiams visos Rusijos dvarininkų žemės.*

Per karą dora nukritusi. Žmonės sunuožmėję, visus ginčus tik ginklų galybe norinti spręsti. Visi apjakę nemato, jog pelningiausias karas duoda be palyginimo daug mažiau, negu taika.

Reikalinga esą liautis kariavus. Todel ta organizacija (Taikos ir Darbo) karštai visiems rusams pataria: dezertuot iš armijos, o neišdrįstan-

tiems arba silpnavaliams—šaudyt mūšiuose aukščiau galvų, tiltų, dirbtuvių nenaikinti. Užpakalyje esantiems užsiiminėt verčiau spekuliacija, nes geriau esą būti dabar spekuliantu, negu karo didvyriu.

„Pripažinkite visokią valdžią, tik neklausykite jos, kai šauks jus kariauti!“ — kviečia „Taika ir Darbas“. Taip rašo vienas tos organizacijos šulų V. B. Stankevičius (Berlin, Passanerstr. 38), kuris Kerenskiui viešpataujant buvo vyriausioju karo komisaru Vakarų fronte ir verste vertė armiją kariauti prieš vokiečius.

Tempora mutantur... (Laikai mainosi). To paties autoriaus V. B. Stankevičiaus toliu gvildenamas *rusų ir lietuvių klausimas* straipsnyje **На одномъ изъ пятидесяти фронтовъ .Литовско-русскій вопросъ.** Autorius, matyti, gana gerai apsipažinęs su tuo reikalu iš prancūzų, vokiečių, lenkų literatūros, taip pat ir iš pasikalbėjimų su kai kuriais lietuviais ir rusais.

Trumpai atpasakosime to rašinio turinį.

Rusų inteligentija, neskaitant nedidelio federalistų ratelio, Lietuvą laiko neatskiriamą Rusijos dalimi. Visi jų išrodymai tam remiasi karu.

Pirmučiausia, sako rusai, Lietuva turinti Rusijai priklausyti, nes ją rusų carai nukariavę. Geresni diplomatai išsireiškia šiek tiek kitaip: „Lietuvos klausimas gali būti išspręstas tik visos Rusijos Steigiamojo Seimo,“ t. y. to seimo, kur lietuvių būtų daugiau kaip 2^oo. Toliau, sako rusai patrijotai, Lietuva Rusijai būtinai reikalinga būsime kare su savo svarbiu strategijos atžvilgiu punktu Kaunu, kaipo placdarmas. Dar argumentas, kad per Lietuvą einas reikalingas Rusijai traktas Liepojaus Romnų geležinkelis.

Toliau pridėdama dar, kad Lietuva tokia mažytė būdama, neturėdama savarankiškos kultūros, negalinti savo savarankiškumo aplaikyti ir būtinai turinti Rusijai, ne kitam kam, tekti. Į tuos argumentus autorius atsako, kad Lietuva nors ir maža, bet labai ilgaamžė, nes mokslininkai sako, jog lietuviai gyvenę panemuniais jau prieš tris(!) tūkstančius metų, kuomet nė Petrapilio (na ir Rusijos) nebūta; kad Lietuva jau ne viena svetimą užplūdimą pakėlus ir nenutautusi, kad kultūros menkumas savistovybei ne taip labai kenkia—juk ir Olandai savo universitetuose naudojami kartais vokiečių lektoriams, kad svetimą valdymą Lietuva yra išbandžiusi ir vargu pačių lietuvių valdymas bus blogesnis už kitus.

Pagaliau autorius atranda, kad geriausia būtų abiem pusėm lietuvių ir rusų klausimas taikos keliu užbaigti.

Sakysime, rašo p. Stankevičius, svarbiausias naujosios Rusijos valstybės uždavinys tai ne kariauti, bet vesti nauji geležinkeliai, steigti fabrikai ir dirbtuvės, žemės darbas gerinti, balos sausinti ir lyginti karo žaizdos. Tuomet, ne karo atžvilgiu viską matuojant, išeitų, kad susivienijimas Rusijos su Lietuva nors ir naudingas, bet nesąs jau būtinai Rusijai reikalingas. Jbet užtat Lietuvai Rusija esanti labiau reikalinga. — Lietuva, kaip tarpininkė tarp didelių tautų, gali turėti daug naudos iš Rusijos tranzito. Jei Liepojaus Romnų geležinkeliu neitų Rusijos prekės, tuomet ar pajėgtų Lietuva viena tokį kelią išlaikyti? Muitinių karas Lietuvai būtų 50 kartų skaudesnis, negu Rusijai, proporcingai keliu udėjimui.

Kur dės lietuviai vertelgų ir energijos perteklių? Lig šiol emigruodavo Amerikon. Bet dabar, kada Rusijai reikalingi bus nauji darbininkai — argi Lietuva panorėsianti apsitverti nuo Rusijos?

Lietuva ištuštinta, nualinta. Kaip pastatyt ant kojų finansai? Kuo paskolos garantuoti? Sako, amerikiečiai darą kaž kokį milžinišką trestą Rusijos turtams eksploatuoti. Argi lietuviams naudinga būtų atsisakius nuo savo pajų tokiam treste? Argi nebūtų geriausia Lietuvai finansinė garantija einant kartu su Rusija? Kalba dar apie lietuvių ir rusų kultūros skirtynes. Tiesa. Bet tos skirtybės nekenkusios Lietuvos atstovams Rusijos Dūmoje eiti kartu su rusais. Prisižiūrėjus ir dabar rasi lietuvių traukimą prie Rusijos. Kam reikalingas Lietuvai Vilnius? Sv timtaučiai negali suprasti. Bet čia matyt aiškus, realus dalykas. Tai ne ilgėjimasis Gedimino laikų, bet neseniai prastotos Rusijos pasigedimas. Duokite lietuviams Vilnių, rytoj jie pasakysią, jog tikroji jų sostinė turinti būti Maskva.

Nekliudykite jiems patiems pas save savarankiškai dirbti, ir jie patys prie Rusijos ateis. Taip pat galima pasakyt ir apie kitas Rusijos šalis — separates.

Tai tokiomis mintimis vaduojasi tasai kildušis rusas. Jo idejoms galima būtų pritarti. Bet bėda tik, kad tai svajonės ir vargu kada nors rusų didžiūmos jos bus priimtos. Tautų psichologija ūmai nesimaino. Rusų arba maskvitų tauta juk per šimtmečius buvo visumet pavydi grobikė, visumet niveliuojanti ir spaudžianti pakliuvusias po ja tautas. Ar šokia, ar tokia valdžia, kaip tik ji nusistovi, pasirodo tautos atspindžiu. Ar mus valdys carai, ar sovietai, maskvitų būdas ir norai taip greit nepersimainys. Laimę susidėjimo su maskoliais jau matėme. Argi neužtektų eksperimentų? Kadangi lietuvių ir rusų klausimas vis dar pasilieka aktualus, tai patartume tą knygutę mūsų inteligentams pasiskaityti.

Kg.

ЖИЗНЬ— ВѢСТНИКЪ МИРА И ТРУДА. ДВУХНЕДѢЛЬНЫЙ ЖУРНАЛЬ. 1. IV. 1920. № 1. Цѣна 2 м. 50 пф. Berlin, N W. 68,

Fridrichschtrasse 204.

V. Stankevičius ir kiti paliečia kai kuriuos ir lietuviams įdomius klausimus. Straipsnyje „Inteligent ja ir Liaudis“ išrodinėjama inteligentijos (žinoma rusų inteligentijos) kaltės:

1). Inteligentija menčiau pažinusi savo liaudį už svetimšalius. Revoliucijai prasidėjus, Plechanovas, Deičas ir kiti kairiųjų korifėjai manė, kad tik dabar rusai iš tikrųjų ims vokiečius mušti. Tuo tarpu Rusijoje esantys italai sakė, kad Rusija jau iš kariautojų eilės išeisianti.

2). Inteligentija nepagelbėjusi liaudžiai kurt valdžią. Štai pirmoji Dūma, pirmutinis liaudies prie valdžios prisiartinimas. Ir ką gi? Kairioji inteligentija Dūmą boikotuoja, pašiepia ir patys tuo padeda ją išvaikyti.

Revollucijai ištikus ir į valdžią patekus geriausioms šalies pajėgoms, pažangioji inteligentija tuojau daro jai opoziciją. — Štai Steigi masis Seimas išvaikytas ir ta pati inteligentija lyg besidžiaugdama tuo pašiepia Seimą ir pribaiigia jį dar moraliu išvaikymu. Toliau jau kalbama apie generolų dik-

tatūrą, tartum pralaimėjęs karą generolas galėtų geriau valstybę valdyti, negu seimas arba proletariato diktatūra. Tur būt tokie abejojimai privertė, užuot savų generolų, ieškotis svetimų. Na, ir pasikvietėme variagų į Odesą, Archangelską...Bet ir iš to nieko neišėjo.

3). Sako, liaudis nenori inteligentijos klausyti. Bet ko klausyti? Štai dabar Paryžiuje susitelkusi žymiausioji rusų emigracija ir tarp jos surasdam apie 20 partijų, kurių kiekviena sakosi turinti neklaidingą planą Rusijai išgelbėti. Kurios gi grupės liaudis turi klausyti?

4). Kaltiname liaudį nemokant dirbtuvių ir visuomenės įstaigų valdyti. Bet ar ėjo inteligentija mokyti liaudies? Juk į studentų klausimą: kas naudingiau: ar dirbtuvė įtaisyti, ar dirbtuvė išpropaguoti? — Rusų inteligentijos aiškiai atsakyta, kad naudingiau propaganda. Dirbtuvės, geležinkeliai, telegrafai praplito Rusijoje prieš inteligentijos norą.

5) Dar kaltina liaudį už nuožumą, terorą, užmušimus. Bet ar nėra čionai inteligentijos nusižengimo?.. Nekalbant jau apie platų per kelius metus užmušimų gyrimą,—kaip kėlimą į padanges tokio kazoko Kriučkovo, nudūrusio vienu kartu net 7 žmones,— atsiminkime kairiųjų teismą (Aleksandro II, Plėvės ir kitų užmušimus)... Kuo gi skiriasi principu Šingarevo su Kokoškiniu nužudymas nuo anų?

Pagaliau autorius, V. Stankevičius, kviečia inteligentiją grįžti prie liaudies, nors ir pašėlusios ir atsidėjus kovoti už taikos ir darbo įsiviešpatavimą. Kitaip liaudis gali patekti į negeras rankas ir vėl toliau eis kraujo upeliai.... nes gali dar iškilti tikras Rusijos karas prieš Europą.

Vokietijos šių metų pradžios riaušės laikraštis šitaip nušviečia: dabartinė valdžia, Seimo didžiumos valdžia, visos Vokietijos demokratiniu būdu išrinkta neturi šalyje realės paramos: nei armijoje, nei darbininkuose. Jei valdžia užsiliko, tai tik dėl to, kad nei darbininkai nei kariuomenė nepajėgė vieni kitų griežtai apgalėti. Tiedvi pajėgi dar susiremsianti ir valdžios aparatas turėsiąs mainytis, ar evoliucijos ar revoliucijos keliu.

Čionai nenoromis rišasi palyginimas su mūsų Lietuvos valdžios padėtimi.. Ar nedaroma pačiame aparate kokių klaidų, jei jis kriziui ištikus, tuojau ima šlubuoti ir realės pajėgos traukiasi nuo jo, nenorėdamos jo prilaikyti?..

Ar turi ką Rusija išvežti užsienin? Laikraščiai norėtųsi, kad būtų išvežama javų, bet neturi žinių, ar gali kiek išvežti, ar ne. 1913 m. išveždavo 555 milijonus pūdų javų, dabar gi jos vietą užėmė kitos šalys, bet vis dėlto Europa kasmet dar nepritenka ir nei iš kur kitur, kaip iš Rusijos gauti apie 180 milijonų pūdų javų.

Ar žydai pagimdė bolševizmą? Ne, nes kaip tik bolševizmas ten įsivyravęs, kur žydams nuo senai užginta buvo gyventi, t. y. tarpe maskolijų. Čia žydai, kaip tik ir neturėjo ryšių su liaudimi. Į žydų apgyvendintas vietas bolševizmą atsinešė tie patys maskoliai, ant savo durtuvų, kaip patys sakosi.

Ar naudinga Rusijai svetimšalių ginkluota pajėga? Ne, nenaudinga, nes galų gale svetimšaliai pasiims sau atlyginimą ir Rusus apiplės. Todėl be reikalo Paryžiaus emigrantai kviečia Europą nepripažinti bolševikų, kaip deramosios pusės ir varyti su jais kovą toliau.

Ar šiaip ar taip, vėliau ar anksčiau, vėl turėsime santykių su Rusais. Todėl ne pro šalį pasipažinus su naujesniais Rusų inteligentijos srovėmis. Be to, kai kurios laikraščio mintys gera būt ir mums patiems apgalvojus. Laikas būtų ir mums patiems šiokią tokią reviziją pasidarius ir kuo greičiausiai su liaudimi susiejus.

Kg.

The American Press on Lithuania's Freedom. Published by Tautos Fondas, Brooklyn, Nr. 4, 1920, p. 96.

Čia vienoj knygoj yra surinkta tai, ką Amerikos angliški laikraščiai 1919 m. rašė apie lietuvius ir Lietuvą. Surinkta ir išspausdinta be kitos tvarkos — ir redakcijų straipsniai, ir korespondencijos bei telegramos iš Paryžiaus, ir laiškai į redakcijas. Sistemos nėra jokios — nei sulig turiniu, nei sulig chronologija.

Be to, leidinyje yra išspausdinta į anglų kalbą T. Šamio išverstas Lietuvos himnas „Lietuva, Tėvyne mūsų“.

A. R.

The Lithuanian Booster. Tai Amerikos lietuviu T. Šamio leidžiamas anglų kalba mėnesinis laikraštukas „apie Lietuvą ir lietuvius“. Eina sąsiuveliais po 32 puslapuku mažyčio formato. Pripildytas tumpukais straipsneliais lietuvių politikos ir kultūros klausimais.

A. R.

ATITAITSYMAI.

114 pusl., 6 eil. iš ap. pirmame stulpelyje ir 4 eil. tame pat stulpelyje dešimtainės trupmenos nereikalingos. 114 pusl. 4 eil. iš ap. 3-me stulpelyje vietoj **6,400,004** turi būti **640,000**; trečioje eil. iš ap. vietoje 4.002 ,972, turi būti 4.022,972.

115 pusl. 11 eil. iš ap. vietoj 500,000, turi būti 600,000; 116. pusl. 24 ir 23 eil. iš ap., kur stovi prie skaičių d., reikia jo vietoje padėti p.; 20 eil. iš ap. vietoj 400 mr., turi būti 40 mr.; antra eil. iš ap. didinamos, turi būti didinamas.

117 pusl. 11 eil. iš virš. vietoj iš, turi būti ir; 5 eil. iš ap. yra 150—100, turi būti 150—200.

118 pusl. vieslinių, turi būti veislinių.

Skaitykite ir platinkite „Varpo“ B-vės
leidžiamus laikraščius!

„LIETUVOS ŪKININKAS“

Valstiečių Sąjungos laikraštis, yra geriausias valstiečių
arba darbo žmonių gynėjas, nes jis drąsiai kelia aikštėn
krikščionių demokratų ir visų kitų naudotojų šunybes.

**Kaina 24 auks, pusei metų — 12 auks.
trims mėn. — 6 auks.**

„Darbas“

Socialistų liaudininkų demokratų
laikraštis, nieko nesibijodamas
rašo teisybę ir rimtai kritikuoja
visų engėjų darbus, rodydamas
darbo žmonėms tikrąjį kelią į
laimę ir gerovę. **Kaina 48 auks.,
pusei metų—24 auks., trims
mėn.—12 auks.**

„Varpas“

Politikos, mokslo ir kultūros
mėnesinis laikraštis. Tai yra vie-
nintelis laikraštis Lietuvoje, kuris
gvildena svarbiuosius politikos,
mokslo ir kultūros dalykus. **Kaina
metams 24 auks., pusei metų—
12 auks., trims mėn.—6 auks.,
vienas numeris—3 auks.**

**Kreipkitės šiuo adresu: Kaunas,
Laisvės Alėja Nr. 60**

Redaktorius: *Albinas Rimka.*

Leidžia: „Varpo“ Bendrovė.

„M. Sokolauskiio“ Spaustuvė Kaune, Maironio gatvė 10-12.